Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 229 (9606) | Воскресенье, сентябрь 29, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Л. И. Брежневтиң Хафез Асадты хүлээп алганы

СЭКП ТК-ның Чиңгине секратеры Л. И. Брежнев 1974 чылдың сентябрь 27-де Кремльге Араб социалистиг чаартылга партиязының Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асадты хүлээп алган.

Совет-сирий харылзааларга мөзүлеш ижин-кара чок болгаш бүрүн билчиишкиниг байдалга эрткен беселага Совет Эвилели биле Сирия Араб Республиканың аразынга, СЭКП биле АСЧП-ниң аразынга ийи таланың харылзааларын улам хөгжүдер дугайында, Чоокку Чөөн чүкте байдалдың дугайында болгаш делегейнің өскедаа чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарының ылап солчуушкуну болган.

Ийи чурттуң аразында харылзааларның өскерлиш чок айыралдыг мөзүлүүн, советсирий кады ажылдажылганың хөй планының болгаш калбарыышкынының, ооң чедиишкиниг хөгжүн турарын сеткил канышкынныг демдеглээн, талалар бо чылдың апрельде Совет Эвилелинге САР-ның Президентизиниң чораан үезинде Л. И. Брежнев биле Х. Асадтың кады ат салганы, кады кылган совет-сирий медегелдиң база кады үндүрген өске-даа документилериниг кол бодалдарын амыдыралга моон соңгаар-даа чайгылыш чок боттандырар деп ылап шиитпирлиин илергейлээн.

Л. И. Брежнев Израильдиң эжелекчи даймынга удур араб улустарының чөптүг демиселин Совет Эвилелиниң детки-ринин өскерлиш чогун демдеглээн. Сирия Араб Республиканың экономика-а күүзүн болгаш камгаланыр аргалының быжыглаарынга моон соңгаар-даа муза чедиреринге беленин медеглээн.

Чоокку Чөөн чүкте байдалды чугаалажып турда, талалар чоокку чөөн чүк айтырының чөптүг шиитпирлээрин эң дүрген чедип алыр, ол девискээрге быжыг тайбыцны тургузар күженнишкиннерин уламчылаар ылап шиитпирлиин илергейлээн. 1967 чылда эжелеткен бүгү араб девискээрлерде израиль шериглерин бүрүүгүбиле үндүрери болгаш Палестинаның араб улузунуң хоойлу ёзугаар национал эргелерин хандырары мындыг шиитпириниң үндезини болур. Ол чайгылыш чок негелдерни боттандырбайн чыткаш, Чоокку Чөөн чүкке быжыг тайбыцны тургузуп болур арга чок.

Шериглерниң дайылдажырын соксадып, оларны аңгылап чарар дугайында дугуржулгалар Чоокку Чөөн чүкке бүгү талалыг таарыштырылганы чедип алырының орунга чүгле баштайгы ие-чада, баштайгы базым болур деп чүвени Л. И. Брежнев болгаш Х. Асад катап бадыткаан.

Чоокку Чөөн чүк таарыштырылгазының бүгү айтырыгларын бүрүн чугаалажыр Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женевада тайбыш конференциязының эң дүргени-биле катап ажылдап эгелээриниң эргежок чугулазы демдеглеттинген. Чоокку Чөөн чүк кризизи таарыштыр шиитпирлээрин узамдыктырары агрессорга-ла ажыктыг болур деп чүве база демдеглеттинген.

Л. И. Брежнев болгаш Х. Асад делегейниң чугула оон өске-даа айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарын солушкаш, делегей байдалының дүшкүүрлүүн чавырылдырары, бүгү-ниити тайбыцны быжыглаары дээш Совет Эвилелиниң, Сирия Араб Республиканың чайгылыш чок демисел чорудар ылап туруштуун бадыткаан.

Совет болгаш сирий удуртукчуларының доктаамал эртирип турар апарган ужуражылышкынары, харылзааларын ийи чурттуң аразында ийи талалыг найырал харылзааларын бүгү хемчеглер-биле калбартып, улам быжыглаарынга муза чедирип турар деп чүве беседа үезинде сеткил канышкыныг демдеглеттинген.

* * *

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев Араб социалистиг чаартылга партиязының Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асадка алдар кылдыр Кремльге эртеги шайлаага тургускан.

Шайлаага ССРЭ-ниң даштыкы херектер министириниң биргі оралакчызы В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң САР-да элчизи Н. А. Мухитдинов база киришкен.

КЫЛДЫНГАН АЖЫЛДЫ БЫЖЫГЛАП, БАИЛАКШЫДАР

Чурттуң өске бүгү черлериндe ышкаш, республиканың партия организациялары партияның XXIV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның май (1972 чыл) Пленумунуң айтыышкыннарын күүсеткиштаан, партдокументилер солуушкунуңуң белеткелдери база оны эрттирери-биле холбаштыр күженнишкиниг ажылды чорутткан. Организас-политиктиг бо чугула хемчег партийжи күштериниң дайынчы көрүдезин болбушаан, ол-ла үеде партия эге организация бүрүзүнге база коммунист бүрүзүнге шыңгыы шылгалда болган.

Партдокументилер солуушкунуңуң үезинде чоруттунган шудургу ажылдың түңнелинде күш-ажылчы коллективтериниң башкарыкчы күжү—партия эге организацияларының, партболуктериниң дайынчы арга-шинээзи бедээн, коммунистериниң идепкейи өскен, сагылга-чуруму улам быжыккан, даандырган ажыл-херек дээш оларның харыысалгазы бедээн. Кандыгдаа ажыл-херектиң база социалистиг чарыштың авангардында коммунистер чорун турар. Амгы үеде партияның область организациязының бүгү составының барык-ла 59,5 хуузу материалдыг бүдүрүлгеде хаара туттунганын маңнал чижек кылдыр чугаалаарга-ла четчир.

Партия организацияларының дайынчы арга-шинээзиниң база коммунистериниң идепкейиниң бедээни планныг соруулаларны күүседиринге таарымчалыг салдарны чедирип турар. Тываның үлетүрү продукция сайгарарының күрүне планын сес айларда 102,4 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын 103,5 хуу күүсеткен. Капитал тудуунуң калбак программазын боттандырып турар. Республиканың колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге дүк садарының чыл планын хуусаа бетинде күүседипкен. Амгы үеде ниитиниг малынга четчир чемни белеткээр, дүжүт ажаалдазын дүргеи доозар дээш аажок улуг күженнишкиниг ажылдар чоруттунуп турар. Бо бүгүге коммунистер боттарының төлептиг салыышкынын киирип, кана-даа бүдүрүлгениң база социалистиг чарыштың организакчылары болуп турар.

Партияның районнар болгаш Кызыл хоорай организацияларының хөй нуруузунда партдокументилер солуушкуну ниитизи-биле доостун турар. Организас-политиктиг бо чугула хемчегниң түңнелдерин партия эге организацияларының хуралдарынга база СЭКП райкомнарының пленумнарынга бүгү талалыг хандыр анализтеп чугаалажып турар. СЭКП-ниң Эрзин, Тес-Хем, Каа-Хем, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик, Таңды болгаш өске-даа райкомнарының пленумнарынга партдокументилер солуушкунуңуң түңнелдериниң дугайын чугаалашкаш, парторганизацияларның ажыл-чорудулгазы улам-на утка-шынарлыг бөзе кинститалыг апарганын, организакчы болган политиктиг ажыага каа-чаа чүүлдер тыптып келгенин, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге партийжи салдарның күштелгенин онзалап демдеглээн.

Партдокументилер солуушкунуңуң үезинде партия организациялары мурнакчы ажылчыннарның, колхозчуларның болгаш интеллигенцияның эң эки төлөөлекчилериниң күсели-биле сан талазы-биле өскен, организас талазы-биле быжыккан. Ол ышкаш ооң шынар составы экижээн. Бо чылдың бирги чартыында безин бистиң республиканың партия организацияларында СЭКП-ге хүлээп алганнарның 64,7 хуузу ажылчыннар болгаш колхозчулар болган. Ынчалзажок комсомолду дамчыштыр партияга хүлээп алдышкын бисте ниитизи-биле кошкак тургустунган. Ылаңгыя партдокументилер солуушкунуңуң түңнелдериниң дугайында айтырыгны чугаалашкан СЭКП Бии-Хем, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа райкомнарының пленумларының киржиичилери бо айтырыгже база улуг кичээнгей салганы таварылга эвес.

СЭКП Уставын коммунистериниң хажык чокка сагыырына олар-биле эш хуузунуң беседаларын кылыры база дыцнадыгларын парткомнарга, партбюроларга болгаш хуралдарга алыры улуг ужур-дузалыг. Солуушкунга белеткелдиг үезинде парторганизациялар ындыг хемчегларни калбаа-биле практикалап келген. Ынчалзажок документилер солуушкуну-биле холбашкан ажылдар доозулган соонда чамдык партия организациялары бо чугула ажылче кичээнгейни кошкаткан. Чижээ, партийжи организастыг болгаш иштики ажылдың деңнелин алаан эки тургустунган Өвүрүүн чамдык парторганизацияларында безин, «Коммунизмче орук» колхозтаазындан өскелериге бо ажыл кошкаан турган. Бии-Хемде чамдык партия организацияларында оны база-ла эвээн практикалап турар. Коммунистер-биле сеткил канышкынныг, эш хуузунуң беседалары партияның чамдык кежигүннериниң ажылында болгаш ажыы-чаңында эки-даа талаларны база четчестерни-даа тодаргай сайгарын, оларга шын угланыышкынны бээр, ол ышкаш олар беседа үезинде бодунуң ажылдап турар коллективинге, партия организациязының ажылынга хамаарыштыр шүгүмүүлелдиг санааларны база чугаалап турар. Оны барымдаалааш ол талазы-биле эргежок чугула хемчегларни алыр аваар.

Коммунистерге партийжи даалгаларны оларның билиин, арга-шинээзин, база ажыл-мергежилин болгаш дуржулгазын барымдаалап бээриниң талазы-биле документилер солуушкунуң үезинде партия организациялары ханы сайгарылганы кылган. Амгы үеде республиканың партия организациязында коммунистериниң 90 хире хуузу партийжи доктаамал даалгаалыг. Коммунистериниң чамдыктарын үш-дөрт чедир даалгаалар-биле чүдүрүп каар, а өскелериниге кандыг-даа даалга чок болгулаар, ындыг четпестер узуткаттынган.

«Бир эвес сен коммунист болзуңза, сээн хүлээлгеп бергелериниң мурнунга торулбас, хожудангай сагыш-сеткилге алыспас, а партияның медерелдиг база идепкейлиг дайынчызы болур сен. Ажылга-даа, ниитилел амыдыралынга-даа, өөредилгеге-даа, амыдырал-чурттаалгага-даа кажан кезээде, кана-даа коммунист болуп артар, бистиң ленинчи партиявыстың кежигүнүүнүң бедик адын төлептин-биле эдилээр ужурлуг» деп СЭКП-ниң XXIV съездизинге партия ТК-ның Отчет илеткелинде чугаалаан. Ол айтыышкынны барымдаалаан, партия организациялары сөөлгү чылдарда бодунуң хүрээлениин быжыглаваашаан, партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижээн, уставчы негелделерин шыңгыы сагыыр талазы-биле коммунистерден негелдени күштелдирген. Ынчалзажок партдокументилерни солуп турда, Владимир Ильичниң эргим овур-хевирин сиилбээн чаа партбилетти ап тура берген даңгыраан ийи-чаңгыс коммунистер үттүп, партийжи сагылга-чурумну каржызы-биле үрен турар фахтыларның барын «Сүт-Хөл» совхозтан коммунист Ондар Доржу болгаш өскедаа черлерде эштер хараалдаашкын-биле редакцияга бижип турар. Документилерни солаан соонда безин Таңдының, Улуг-Хемниң болгаш өске-даа районнарның партия организацияларында партийжи сагылга-чурумну каржызы-биле үрээш, шыңгыы хемчег алдырган ийи-чаңгыс коммунистериниң бары олар-биле ажылдың ам-даа четпезин көргүзүп турар. Ынчангаш ленинчи партияның кежигүнүүн адын болгаш ооң ужур-дузазын улам бедидер дээш партия организациязы бүрүзү моон соңгаар-даа шудургу ажылдарны чоруулар хүлээлгелиг.

Партдокументилер солуушкунуңуң үезинде чоруттунган организакчы болгаш идеологтуг ажылга чедип алдынган дуржулганы улам быжыглап, ниитилештирип байлакшыдарынче, партийжи ажылдың стилин болгаш аргаларын улам сайзырацгайжыдарынче партияның организация бүрүзү хүн бүрү доктаамал кичээнгейни салза чогуур. Ылаңгыя партия эге организацияларының ам болуп эртип турар отчёт-соңгулдалыг хуралдарында бо айтырыг база чугула черни эзлээн турар ужурлуг.

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 30 ЧЫЛ ОЮНГА

Дүжүт ажаалдазы—шалыпчы фронт

МУРНАКЧЫЛАРГА ТУКТАР

ШАГААН-АРЫГ. СЭКП-ниң Улуг-Хем райкомунуң бюрозу болгаш райкүүском күсү хову ажылдарының чоруп турарының байдалын чугаалашкан. Тараа ажаап алышшыны, аңгыс аңдарылгазы, саваң белер талазы-биле ажылдар «Найырал», «УТКА 25 чылы», «Улуг-Хая» совхозтарда эльзэн организастыг чоруп турарын демдеглээн.

Күсү хову ажылдарында четпестерни илередип, ону дүргедедириниң хемчеглерин чугаалашкан.

Сеелгу хонуктарда ажылагыйлар аразында социалистиг чарыштың түңнелин үндүрген. СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун «Найырал» совхозка тывыскан.

ЧАДААНА. Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларының механизаторлары тараа ажаап алыышкынын кыска хуусаада доозар дээш ажылдап турар.

«Искра» колхозтуң ажылчылери тараазының 58 хуузун ажаап ап, күсү чер аңдарылгазының болгаш саваң белериниң ажылдарын шалыпкын чорудуп келген. Ынчангаш ажыл-агыйга партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

К. АЛЕКСЕЕВ.

ТЕМП ДҮРГЕДЕЭН

Таңды районуң ажыл-агыйларының механизаторлары ам 47.337 гектар черниң тараазын кестиргеш, ооң 44.356 гектарны бастырып алган. Ол болза, бүгү шөлдүң 62,5 хуузу болур. Күрүнеге таңдыжылар 5900 ажыг тонна тараазны дужаган, ол планың 14,6 хуузу.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң механизаторлары 5090 га черниң тараазын азы бүгү шөлдүң 72,2 хуузун ажаап алган. Олар аңгыс аңдарылгазының планын 56,5 хуу күүсеткен.

Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы тараазының 87,3 хуузун ажаап алган. Ында № 2 бригаданың Владимир Садяевке удуртқан механизаторлары шалыпкын ажылдап турар. Бригада 2170 га тараазының 1870 газын ажаап алган. Ол-ла бригадада комбайнер Михаил Кочерганың звенозу чарышка шылтаран, 320 тонна тараазны бастырган.

Ажыл-агыйларның механизаторлары дүжүт ажаалдазының темпизин улам-на дүргедип турарлар.

А. СЫЧ.

«Тиилелге» совхозтуң механизаторларының эгелээшкинин детки-вишаан, кожазы «Шамбалыг» совхозтуң трактористери Ипис-оол Ондар, Зөгел-оол Монгуш, Чамыяң Куулар олар күсү чер аңдарылгазында шалыпкын ажылдап турарлар.

ДТ-75—деп тракторлар-биле баштайгы ийи хүнде олар тус-тузында 30, 24, 23 гектар черге күсү чер аңдарылгазын чоруткан.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) Ипис-оол Ондар, Зөгел-оол Монгуш, Чамыяң Куулар.

В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

КЫЗЫЛЧЫЛАРДА

Улусчу тудугда

Чылыг дамчыдылгазының шугумнарының тудуу чоруп турган Кызылдың кудумчуларынга кызылчыларның субботниги болган. Ленин кудумчузунга «Тыва тудуг» трестиң тудуг организацияларындан 250 ажыг кижи тротуарлар тудуунга ажылдаан.

Ооң ыңайларга мурнуунда база-ла маңаа улусчу тудутта күш-ажылчы шалыпчы үлүүн киирип келген албан организацияларның ажылдакчылары ыяш тарыып, оңгарлар белеткээн, ыяштар олурткан. Чонуң амыдырал хандырылга министерствозунуң, ооң бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилери кудумчуның кыдыында тырылган сай-довуракты бөлүп, аштаан, чүдүрүп чоруткан. Олар ыяш олуртур оңгарны база каскан. Бо-ла кудумчуда Культура, социал хандырылга, суг ажыл-агый, садыг министерстволарының, статистика эргелелиниң коллективтери болгаш өске-даа коллективтер чаагайжыдылгаже организастыг үнген.

Чүльдүм кудумчузунга СЭКП Кызыл хооркомунуң, хооркүүскомнуң, облпрофчөвүлелдиң, Коммунал ажыл-агый министерствозунуң бүдүрүлгелериниң коллективтери чылыг дамчыдылгазының тудуунуң орунга чазгайжыдылга, ногаанчыдылга ажылдарынче демнии-биле үнгеш. Ында 180 ажыг кижи келген. Ленин аттыг шөлдүң дужунда эрги теректерни ап каашкаш, оңгарлар белеткеп, кара талдар олуртқан турлар. Олар ол хүн 200 ажыг дөс ыяшты тарып олуртқан.

Ленин аттыг шөлдүң ужунда эрги бажыңнар орну сентябрь 28-те довуруктан, ыяшдаш артыылдан хосталган. Маңаа база хөй организацияларның ажылдакчылары шөлдү дескилээринге, ыяш олуртур черлер белеткээринге кончүт шалыпкын квришкеннер. Комсомольская кудумчузунда ажыл ам-даа хайныышкынныг. Найырал кудумчузунга белдирге четкен хоолайларның кырын сайлаш, асфальтылаарынче кирген. Бо кудумчуда аштаар, арыглаар, кудумчу дескилээр, орук кыдыынче төгүлген сай-довуракты боле эжин, чүдүрүп чорударынга Юстиция министерствозунуң, суд черлериниң, «Тувинская правда» солуп редакциязының ажылдакчылары, алгы заводунуң ажылчыннары ажылдаан.

Совет Тываның 30 чылынга төлептиг ужуражыр дээш кызылчылар найысылалдың чаагайжыдылгазынга бо хире идепкейлиг киржип турары өөрүнчүг. Ооң-биле кады Найырал кудумчузунда чылыг дамчыдар кол магистральның тудуунда алгыг диаметрлиг хоолайларны тудуштур дуңзалаарын Кызылдың электри станциязының тудуг эргелелиниң монтажниктери оожум чорудуп турар. Ол ажылды дүргедири чугула. Хоорайны чаагайжыдары агаарының арыг-чаагай болуру ооң база хамааржыр.

О. ОХЕМЧИК.

«Шынның» тускай корр.

Совет-венгр найырал митингизи

ЛЕНИНГРАД. Сентябрь 27. (СЭТА-ның тускай корр.). Бүгүн «Киров заводу» каттыжыышкынның трактор-эштелге цехинге совет-венгр найырал митингизи болган. Ленинградчылар митингге чечектерлиг, совет болгаш венгр туктарлыг, аны-дуңма ийи улустуң быжыг, бузулбас найыралынга байыр чедиргеш, өөрээл сөстерни орус болгаш венгр дылдарга бижээн транспарантылар-лыг келген. Ажылчыннар эш Л. И. Брежневтиң, ВСАП ТК-ның Биргі секретары Я. Кадарның портреттерин тудуп алган чоруп турган.

Чылганнар ВСАП Төп Комитединиң Биргі секретары Я. Кадарны, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Сусловту, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүгө кандидат, СЭКП Ленинград обкомунуң биргі секретары Г. В. Романовту, ВУР-нуң партия-чазак делегациязының кежигүнүмерин чылыы-биле уткаан. Индирге олар-биле кады Ленинградтың партия болгаш совет организацияларының удуртукчулары, бүдүрүлге мурнакчылары турган.

Митингни «Киров заводу» каттыжыышкынның партком секретары В. К. Лебедев эге сөзү-биле ажыткан.

ВУР-нуң болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимнери чаңылаган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП Ленинград обкомунуң биргі секретары Т. В. Романов, «Киров заводу» каттыжыышкынның токары, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Б. М. Воробьев, электрон приборларының тудуушкунуң «Светлана» каттыжыышкынының лаборатория эргелекчизи, техникти эртемнериниң кандидады И. Н. Кузнецова, Венгрияның социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң Биргі секретары Янош Кадар, СЭКП ТК-ның политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов олар митингге үүне чугаалаан.

Эштер Я. Кадар, М. А. Суслов, Г. В. Романов, Б. М. Воробьёв, И. Н. Кузнецов олардың чугааларын чылганнар улуг кичээнгейлиг дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары чаңгыс эвес удаа үзе кирген.

Партком секретары В. К. Лебедев Ленинградтың ажылчы чонунга, «Киров заводу» каттыжыышкынның коллективинге эш Янош Кадарның чылыг сөстерни чугаалаанынга чылганнарның өмүнээзиндеп, бүгү ленинградчылардың өмүнээзиндеп чүректиң ханызындан бөйыр чедиргеш, ханы хүндүткелдин демлээ кылдыр аңаа турасказал белээн дамчыдыр берек.

Митингни хагдынган деп чарлаан.

Цехтиң бажыңына партийжи гимн «Интернационал» чаңылаган.

* * *

Венгр өңүктер митинг болдурунуң бүдүүзүнде цехтерге барган. «Беш хүнүңүн онаалдазын—дөрт хүн дургузунда!» деп кыйгырыглыг эртип турар социалистиг чарыштың эгелекчилери-биле ужурашкан. Я. Кадар ук каттыжыышкынның ажылчыннары-биле, инженер-техникти ажылдакчылары, удуртукчулары-биле чугаалашкан, оларның ажылдап, хостуг үе-шагында дыштанып турарын айтырган, сонуургаш көрген чүүлдерин, венгр ажылчыннарының амыдыралын, социалистиг Венгрияның чедиишкиннерин чугаалап берген.

СОҢГУ-ОСЕТИН АССР-ГЕ ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯЗЫ ОРДЕННИ ТЫВЫСКАНЫ

ОРДЖОНИКИДЗЕ. Сентябрь 27-де Совет Осетиянның тугунда Ленин болгаш Улустарның найыралы орденнер-биле кожа Октябрь революциязы орден чайнай берген. Коммунистиг тургузуушкунга чедип алган чедиишкиннери болгаш Соңгу-Осетин АССР-ниң тургустунганының 50 чыл ою база Соңгу Осетиянын Россияга эки-тура-биле каттышканынын 200 чылы-биле холбаштыр ол бедик шаңналды республикага тывыскан.

СЭКП-ниң область комитединиң болгаш республиканың Дээди Совединиң каттышкан байырлыг хуралынга партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының удуртукчулары, улетпүрүүн болгаш көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары, эртемниг болгаш культураның көскү ажылдакчылары, хөй санныг алчылар чылган. Байырлыг хуралды СЭКП-ниң Соңгу-Осетин обкомунуң биргі секретары Б. Е. Кабалоев ажыткан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозу составтыг хүндүлүг президиумну улуг кодурлуушкун-биле соңгаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. А. Ясновка сөс берген. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-

(Улаачызы 3-кү арында).

ЮБИЛЕЙГЕ ЧАРЫШ

Совет Тыванын 30 чыл оюнга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш Тес-Хем районда «Чодураа» колхозтуң малчыннары кызымак ажылдап турар.

Мал продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар онаалдалар чедиишкиниг күүсеттинип турар. Ферма ажылдакчылары күрүнеге чыл планындан ажыр 20 тонна сүттү сатқан. Чыл төнчүзүнге чедир ам-даа чэрби тониадан эвээш эвес сүттү садар.

Колхозчулар күрүнеге дүк садарының чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен. Даалгадан ажыр 8 тонна дуктуг берген. Күрүнеге эт садарының тос айлар онаалдазын күүседипкен.

Колхозта мурнакчыларның саны чыл келген тудум көвүдеп орар. Совет Тыванын 30 чылынга алдар болдурган социалистиг чарышка саанчылардан Баткар Чедей биргі черни алган. Эрткен сес айларда ол бир ишектен-не 2.200 килограмм сүттү сагган.

Х. КИМ-ООЛ.

Камгалал министриниң ДУЖААЛЫ

1974 чылдың сентябрь 29 № 213 Москва хоорай

АЛБАН ЭРТТИРЕРИНИҢ ХУУСААЗЫН ДООСКАН ШЕРИГ АЛБАННЫГЛАРНЫ ССРЭ-НИҢ ЧЕПСЕКТИГ КҮШТЕРИНДЕН 1974 ЧЫЛДЫҢ НОЯБРЬ-ДЕКАБРЬДА ХАЛААР ДУГАЙЫНДА БОЛГАШ ХАМААТЫЛАРНЫ ШУУТ ШЕРИГ АЛБАНЫНГА КЕЛДИРЕР ДУГАЙЫНДА

«Бүгү-ниити шериг хүлээлгезиниң дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузунга үндезилээш, дужаарым болза:

1. Шуут шериг албаны эрттиреринің хуусаазы 1975 чылдың январь 1-те чедир доостур шериг-албанныгларны Совет Армияның, Шериг-Далай Флодунуң, кызыгаар болгаш иштики шериглериниң хүлээлгезинден 1974 чылдың ноябрь-декабрьда курлавырже халаар.

2. Шериг албанныгларны курлавырже халаары-биле холбаштыр бо дужаалдың биргі үүлүвүне үндезилээш, келдириишкин хүнүнге чедир 18 хар чедер, келдириишкинден соңгаарладыр чылдагаан чок хамаатыларны, а ол ышкаш келдирилге назыны эрткен, келдириишкинден соңгаарлаткан хуусаазы төнген хамаатыларны Совет Армияга, Шериг-Далай Флодунга, кызыгаар болгаш иштики шериглерге шуут шериг албаны эрттирери-биле келдирер.

3. Дужаалды бүгү роталарга, батареяларга, эскадрильяларга болгаш корабльдерге чарлаар.

ССРЭ-НИҢ КАМГАЛАЛ МИНИСТРИ СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ МАРШАЛЫ А. ГРЕЧКО.

ТЫВАНЫҢ ЭНЕРГЕТИКТЕРИНИҢ ТӨВҮНДЕ

Совет Тываның 30 чылынга

Республиканың баштайгы энергетиктиг төвү — Кызылдың электростанциязы эгезинде Улуг-Хемниң эриинде Азия диптиң төвү деп санап турган черге турган. Ынчаарга Тываның энергетиктиг түрээ сөөлгү 16 чыл дургузунда дыка улуг базымнарны кылган. Тыва АССР-ниң энергетиктиг бүдүрүлгезиниң түрүстүнүп болгаш хөгжүп келгени — ол дээрге чурттун кыдыг-кызыгаар девискээрлериниң бүдүрүкчү күштериниң хөгжүдезин шапкынчыдары дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың шиитпирлериниң боттанып келгениниң тодаргай херечизи болур.

1958 чылга чедир Кызылга 1600 киловатт күчүлүг локомобильдиг электростанция ажылдап келген. Кежээ Кызылдың кудумчуларынга имистелдир чырыыр сайгылгаанар кыза берген костүп турган. Оон техниказы дыка хожудангай, локомобильдерге одаар үүлдү хол-биле дажыглаар турган. Хүлдү болгаш шлакты идер тергелерге үндүр сөөртүр турган, оон ажылдакчылары—колдуунда-ла чавыс билиглиг, ортумак техниктиг билиглиг чүгле үш кижи.

Совет Тываның чаа тудуттларынга улам-на хөй энергия күжү негеттинип келген. 1955 чылда Элегес-Аксының хөмүр-дажынга ёзулуг чаа хевирниң электростанциязының тудуун эгелээн. Оон үш агрегадын ажыглалга киирерингe үш чыл негеттинген. Ынчангаш 1958 чылдың ноябрьда баштайгы котел-агрегат биле 2,5 муң киловатт күчүлүг турбогенераторну ажылдадып эгелээн.

Чылдар эртип турган. Найысылалдың электростанциязын улам алгыдары база негеттинип келген. Электри энергиязын хөйнү хереглеп турар апарганын барымдаалаш, оон ийиги, а оон соонда —үшкү эвлүүлерин ажыглалга киргилээн. Кызылдың электростанциязының күчүзү, дизельдиг тургузулгалар чокка, 19 муң 500 киловатт четкен. Чаа күчүлерни шингээдип, ажыглааны-биле чергелештир Тываның районнарын электрижидери эгелээн. Танды, Каа-Хем, Бии-Хем болгаш өске-даа районнарже 10-дан 35 киловатт күчүлүг электри дамчыдылгазын шейүп чоруткулаан. Оон-биле чергелештир көдээ черлериниң амыдыралчы негелделеринге дүүшкен чаартылгалар болгулаан. 1959 чылда электроэнергияны бүдүрүп үндүрери 2 миллион киловатт-шак турганындан амгы үеде 100 миллион киловатт-шак четкен.

1964 чылда улус ажылагыйжы сорулгаларны күүседир талазы-биле чедип алган чедиишкиннери дээш электростанция коллективинге коммунистиг күш-ажыл бүдүрүлгези деп бедик атты тывыскан. Оон сес чыл болганда станцияны Красноярск крайның энергосистемазынга кошкан. Электри дамчыдылгазының шугуму Саян ыңдындан, Абазадан бээр дамчый берген.

Бүдүрүлгениң күүзүнүн бедээни-биле кады оон кижилери база өзүп олурган. Чаа болгаш нарын техника мергежилдиг ажылчын, инженер-техниктиг кадрларны негей бергени билдингир. Амгы үеде электростанцияда 10 инженер, 25 техник ажылдап турар. Ол ышкаш кайгамчык мергежилдиг ажылчыннар өзүп үнген: төп башкарылга черинин дежурный электромонтеру Надежда Егоровна Ситникова, турбина машинизи Екатерина Савельевна Труханова, котел машинистери Мария Гавриловна Вертиправова, Геннадий Витальевич Косицын, котел салбырының улуг машинизи Геннадий Федорович Иванов болгаш өскелер-даа ук бүдүрүлгениң шалыпчыларынга санадып турар.

Эрги локомобильдиг электростанцияга-да ажылдап турган М. А. Скоренко, Н. Р. Чернышев, К. И. Пахомов, В. С. Черкашина, Н. И. Копцев, А. Т. Маношин, П. К. Гриценко, П. И. Арапова, А. Н. Перегжогина болгаш бүдүрүлгениң өске-даа хоочуннары амдыгаа дээр ажылдавышаан болгаш боттарының байлак дуржулгазын эшеорүнге күзелдии-биле дамчыдып берип турарлар.

Одаар чүүлдү хереглээр талазы-биле негелдезинин база техник-экономиктиг көргүзүүнүн өскенин барымдаалаш, кол дериглерни чаарты кылыры—Каа-Хемниң хөмүр-дажын бүдүнге одап турганындан, ону чуурун, хоюглаан ажыглаарынче котел-агрегаттарны шилчидер ужурга таварышкан.

Ийи чыл бурунгаар электростанция Тываның электри четкизинин составынга бүдүрүлге адыры ыылдыр каттышкан.

Кызылдың агаарын бокталдырар чорук-биле демисежири негеттинип келгени кымгаа-даа билдингир. Ынчангаш ол айтырыгны шиитпирлээри-биле Кызылдың электростанциязын чаа угланыышкынче киирип, биргээр чугаалаарга, колдуунда Кызыл хоорайның төпчүттүнген чылыдылга хандырылгазын ажылдап үндүрер кылдыр чаартыры чугулаа болу берген. Ол сорулга-биле амгы үеде электростанцияда дөртү эвлүүлерни тудуп турар: сугну химиктиг арга-биле арыглаар чер, одаар үүл дамчыдылгазы, ыш дамчыыр хоолай, № 8 котел-агрегат, чылыдылга шугуму дээн чергелиг дерилгелерни бо чылдың төнчүзүнде болгаш 1975 чылдың бирги кварталында ажыглалга киирген турары көрдүнген.

Электри четкизинин ажылдакчылары ажылдап-даа, дыштанып-даа билир деп чугаалап болур. Ол—дыка найыралдыг коллектив. Биске боттывынгыр уран үүл бөлүмнери, ниитиниң ырызының бөлүү ажылдап турар. Боттывынгыр артистер Кызылдың болгаш республиканың-даа ыңдыг коллективтериниң аразынга шанналдыг черлерни кыш удаа эвлеп келген. Раиса Захаровага удуртқан хереженнер чөвүлели дыка эки ажылдыг чөвүлелдериниң бирээзи болуп турар. Чоокта чаа Кызыл хоорайның чечек өстүреринге ынактарының аразынга болган делгелге-көрүлдеге бистин хереженнеривис үшкү черни эвлеэннер.

Электростанцияны алгыдар болгаш электри дамчыдылгазының чаа шугумнарын тудары-биле чергелештир чурттарга тудуун чорударынче онзагай сагыш салып турар бис. Чүгле сөөлгү чылдарның дургузунда безин бирээзинге-ле 16 аал ишти чурттаар 3 болгаш 64 квартиралыг бир чурттарга бажының ажыглалга дужааган. Ол ышкаш 140 орунуг уруглар садын ажыглалга киирген.

Коллективте чаартыкчы ажылды А. Т. Маношин эки удуртуп келген. Эрткен чылын Тыва электри четкизинин чаартыкчылары болгаш чогаадыкчылары республиканың чаартыкчыларының аразынга бирги черни алган.

Мурнунда Кызылдың электростанциязы деп адап турган амгы үеде Тыва электри четкизинин коллективи хоорайның болгаш бүгү республиканың үлетпүр бүдүрүлге коллективтериниң аразында калбарган социалистиг чарыштың чаңгыс удаа эвес тиилекчизи болуп үнүп, шилчиир Кызыл туктарның эвлери болуп келген. Ынчангаш бо коллективтиң ажыл-ишчилери республиканың юбилейинге уткуштур калбарган күш-ажылчы эвлчегге киришкеш, боттарының мурнунда тургустунган сорулгаларны алдарлыы-биле күүседип турар.

Г. СТЕПАНОВ,
Кызылдың электростанциязының бүдүрүлге-техниктиг албанының улуг инженери.

ОРБИТАДА „САЛЮТ-3“ ЭРТЕМ СТАНЦИЯЗЫНЫҢ АЖЫЛЫНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ ЧЕДИИШКИННИГ КҮҮСЕТТИНГЕН

СЭТА-ның дыңнадыы

«Салют-3» эртем станциязынга чорудары-биле планнаан ажылдар 1974 чылдың сентябрь 23-те долузу-биле күүсеттинген.

Чер чоогунуң орбитазынче июньуң 25-те салып үндүрген станцияның сорулгазы — станцияның болбаазыраңгайжыткан конструкциязын база ол ышкаш борт системаларын, аппаратураларны улам ыңай ажылдап кылыры болгаш ужудуушкунуң башкарылгалыг болгаш автоматтыг байдалынга эртем-техниктиг шинчилелдерни болгаш шенелделерни чорудары болуп турган дээрзин моон мурнунда дыңнаткан болгай.

Июльдуң 5-те «Союз-14» космос кораблиниң дузазыбиле корабльдиң командири ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы полковник Павел Романович Попович болгаш борт-инженер подполковник Юрий Петрович Артюхин составтыг экипажты станцияга чедирип каан турган.

Ук экипаж станцияга 15 хонукта кылыр ажылдың программазын долузу-биле күүсеткен болгаш июльдуң 19-та Черге ээп чанып келген.

Июльдуң 19-тан эгелээш, станцияның ужудуушкуну бердинген программа ёзугаар автоматтыг байдалга эртип турган.

1974 чылдың август 26-да корабльдиң командири подполковник Геннадий Васильевич Сарафанов болгаш борт-инженер полковник-инженер Лев Степанович Демин составтыг экипаж башкарган «Союз-15» космос кораблин салып үндүрериң боттандырган. «Союз-15» корабльдиң болгаш «Салют-3» станцияның кады ужудуушкунунга эртем-техниктиг шенелделерни чорудуп, оон үезинде ужудуушкунуң янзы-бүрү байдалынга космос аппараттарының чоокшулажырының автоматтыг системазын ажылдап кылып турган.

Августуң 28-те «Союз-15» космос кораблиниң дүжүп бадар аппараты Совет Эвилелиниң айыттынган районунга дүне када чымчаа-биле кээп хонупкан. Дилеп тывар камгалал комплекизи дүжүп бадар аппаратты дүргеин-биле тыварын болгаш агаар-бойдустуң нарын байдалында космонавтарны ап алырын хандырган.

Башкарылгалыг-даа, автоматтыг-даа байдалга «Салют-3» станцияның 90 хонук дургузунда ужудуп турганының үезинде башкарылганың бедик ылавылалдыг системазын, таарыштырылганың электромеханиктиг системазын, ужудуушкунуң автономнуг системазын, эргилип чоруур хүн батареяларының энергия-хандырылгазының, термостааарыштырылганың системаларын, амыдыралчы ажыл-чорудулганы, радио-харылзааны хандырарың, шимчедикчи установкаларның системаларын ажылдап кылып турган.

Аппаратураны башкарарын болгаш станцияның автоматтыг ужудуушкунунуң системазын оон бодунга чоруун саналга машиназының, чердеи команданың болгаш экипаждың дузазы-биле боттандырып турган. Ужудуушкун программазын ёзугаар көрдүнген сорулгаларны эн-не ажыктыы-биле шиитпирлээринге космос делгеминге станцияның үгшиг тыварының янзы-бүрү аргаларын ажылдап турган.

«Салют-3» станцияның ужудуушкунун Черде турып турар чогуур комплекс хайгаарап болгаш дүүштүрүп турган.

Алдынган түңнелдерни көдээ ажыл-агыйга, ыяш ажылыга, геология, геодезияга, картографияга ажыглаар сорулга-биле Совет Эвилелиниң девискээриниң участоктарын, оон иштинде Ортаакы Азияның, Памириниң, Кавказтың база ол ышкаш Каспий далайның районнарын чурукка тырттырарыг боттандырган.

Космонавтар Павел Попович болгаш Юрий Артюхин олар планетаның туман шывын, тайфуннар болгаш циклоннарның тыптып турарын, оон иштинде станцияның ужудуп турарының үезинде делегейниң «Тропикс-74» программазын ёзугаар комплекстиг шенелделерни чорудуп турганы Атлант океанның аквариязын хайгаараар болгаш чурукка тырттырарын күүсеткеннер. Эртем аппаратуразының дузазы-биле хүн чырыының херелдеирин болгаш спекторуң янзы-бүрү черлериниде атмосфераның физиктиг шынарын шинчилээн. Черниң имиртің хаяазының, хүндүскү бараанының болгаш чер кырының бойдус бүдүштериниң янзы-бүрү хевирлериниң талазы-биле хөй санныг спектрограмма алдынган.

Деңзи чок байдал турда, маятник дерилгелерлиг приборлар янзы-бүрү хевирниң чалгыышкыннарының салдарын тодаргайлаар талазы-биле шинчилелдерни чоруткан.

Станцияга медико-биология талазы-биле чоруттунган шенелделерниң кол сорулгазы—үр үеде деңзи чок байдалга чорда, кижиниң организминге оон салдарының угланыышкынының болгаш шынарының дугайында чаа медээлерни алыры, ужудуушкуннуң дургузунда күш-дамыр талазы-биле тренировка херектелдериниң база аргаларның кайы хире эжыктыын база ацаа чоруурунуң амыдырал болгаш санитар-гигиена негелделерин үнелеп көөрү турган.

Ужудуушкуннуң дургузунда станцияга экипаждың ажылдаарынга эргежок чугула негелделер хандырытынган турган. Аңаа болза станцияның хемчээли, ында дерилгелериниң таарыштыр тургустунганы база күш-дамыр тренировказынга херектиг тускай херектелдериниң комплекизи улуг чергези-биле дузалаан.

Ажылдарның кол программазын доосхан соонда, сентябрьның 23-те «Салют-3» станциядан ээп бадарының аппарадын шинчилел болгаш шенелде материалдары-биле кады аңылаан. Санап каан үезинде оон шимчедикчи установказын ажылдадыпкан, ынчангаш аппарат Черже бадарының троектуразынче шилчээн. Атмосфераның дыгый кадынче киреринiң мурнуу чарыында шимчедикчи установканы аңылаарын боттандырган, а 8, 4 километр бедикке—парашют системазын ажылдадып киргген. Ээп бадарының аппарады Совет Эвилелиниң девискээринде айтып каан черинге кээп хонупкан.

«Салют-3» станцияның ужудуушкунунуң баштай планнаан хуусаазы 90 хонук турган. Ужудуушкуннуң үезинде борт системаларының ажылыга немелде аргалар илереп келген төлээде, станцияның автоматтыг байдалга ужудуушкунун уламчылаар. Немелде программаны күүседир чорук улуг хемчээлдиг эртем-техниктиг информацияны алыр арганы бээр.

«Салют-3» станцияның ужудуушкуну уламчылап турар.

СУРАГЛЫГЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

«Саян» совхозтуң хоочун механизатору Н. Ы. Көк-оол ол мергежилинге ам барык үшен чыл чыгыы ажылдап келген. Трактор болгаш комбайн башкарар билиин улам бедидерийге ол чеже оолдар, кыстарны өретпээн дээр. Бо хүннерде Ленинка салбырда хову-трактор бригадазын ол билдилиг удуртуп турар.

Тоску беш чылдың шиитпирлиг чылында Николай Ырымаевич Куш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле шаңнаткан. Коммунист Н. Ы. Көк-оол чүгле совхозта эвес, харын Бии-Хем районда безин сураглыг механизаторларның бирээзи.

ЧУРУКТА: Николай Ырымаевич Көк-оол.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

АРГАЛАР БАР

Совет Тываның 30 чыл болур байырлалынга уткуштур суурлар чаагайжыдылгазы Бии-Хем районда калбарган. Бо ажыл эрткен чылдаазынга деңнээрге элээн экижээни хыналдадан илерээн. Эрткен чылдың декабрьда болган район Соведниниң сессиязынга чаагайжыдылга айтырыын чугаалажып, 1974 чылдың социалистиг чарыжының негелделерин хүлээп алган. Чаагайжыдылганы организастаар комиссияны райкүүском чанында тургускан.

Чаагайжыдылганы, ногаанчыдылганы, санитарлыг байдалды бедик деңнелге тургузар дугайында айтырыгларны көдээ болгаш район Советтериниң сессияларында чугаалажып келген. Бо чылдың майда район Соведниниң сессиязынга чурттакчылыг черлериниң санитарлыг байдалдарының дугайында айтырыгны, Туран хоорай Соведниниң сессиязында район төвүнүң чаагайжыдылгазының дугайын чугаалашкан. Чаагайжыдылгаже хөй ниитини калбаа-биле киириштирген. Туран хоорайны чаагайжыдарының талазы-биле субботникти үш удаа организастаан, 6796 кижи аңаа киришкен.

Бо бүгү хемчеглерни ап чорутканы чамдык түңнелдерни берген. Ылаңгыя Туран хоорайны чаагайжыдарынга 101 муң рубльди үндүрген, ажылам-даа уламчылап турар. Чер-чер Советтериниде чурттарга фондуларының капитал септелгелерин чорударынга 36 муң рубльди чарыгдаары көрдүнген турда, 30 муң рубльди чарыгдаан. Туранда 25 чурттарга бажының, оруктарны, тротуарларны септээрин дооскан. Тос кудукту аштаан. Чурттарга тудуунуң чыл планы 80 хуу күүсеттинген. 220 чурттарга бажыннарында газты киргген.

Ынчалза-даа бо чугула херекте четпестер база бар. Райкүүском чанында чаагайжыдылга ажылдарын организастаар талазы-биле ийи комиссияның кайызының-даа ажыл планы, хуралдарының протоколдары чок. Олар эки ажылдаан чүве болза, районда суурларның чаагайжыдылгазы, ниити культуразы элээн бедик деңнелге турарының аргалары бар. Райкүүском чурттакчылыг черлерни чаагайжыдар, арыг, үлегерлиг, бедик культурлуг тургузар дээш чарыштың түңнелдерин чаңгыс-даа катап үндүрбээн.

Туран хоорайда ийи каът чурттарга бажыңнары арбыдаан. Оларның чанында шөлдерниң чаагайжыдылгазы четпес. Тараан ыыштары эвээш, уруглар ойнаар черлерни, спорттуң бөдүүн шөлдерин белеткеп, дерип тургуспаан. Туран хоорай Соведи капитал септелгеге хереглээр акша-хөренгини долузу-биле ажыглаан-даа болза, чылыг дамчыдылгазының четкизинде үреліишкиннерни эде кылбаан. Оон түңнелинде суг төктүр черлер хөй. Район төвүнүң болгаш көдээ суурларның кышка белеткелинде улуг-даа, бичии-даа хемчээлдиг четпестер эвээш эвес. Районда чурттарга фондузунуң техниктиг байдалын хынаар комиссия кандыг-даа ажылдарны чоруттпайн келген. Район болгаш суурлар Советтериниң доктаамал комиссиялары санитарлыг байдалды экижидериниң, чаагайжыдылга, ногаанчыдылга ажылдарын чурттакчылыг чер бүрүзүнге калбартырынче хаңылап кирбейн турар.

Сорулга болза четпестерни чайладып, арыг-шевер, ногаанчыник суурлар дээш чарышты улам калбартыры болур.

М. УСМАНОВ.

ХАРЫЫСАЛГА ЧОК ЧОРУКТУҢ УРЖУУ

Малдың баш санын өстүреринге быжыг чем-суур-биле чергелештир, база бир эн чугула үүл—малды ээ-харыысалга чок кадагалаар, ону чидирер, самчыгдаар чоруктарны болдурбазы болур. Республиканың улусчу контроль комитеди «Улуг-Хая» болгаш Тока аттыг совхозтарга ниитиниң малының кадагалалының талазы-биле хыналданы чоруткан. Малды онча-менди кадагалаарын, хандырар талазы-биле хереке улуг четпестер бар болганы хыналдадан илерээн. Малдың өлүп хорап, ону чидирип база самчыгдап турарының ужурундан ниитиниң малының баш санының өзүлдези база мал ажылының продукциязын бүдүрери шоолуг эвес болуп турар.

Ниитиниң малының баш санының учёдун кылырының доктаатынган корум-чурумун «Улуг-Хая» совхозтуң дирекциязы (директору В. Н. Винников) харжызы-биле хажыдып турар. Малчыннарның тускай дептерин четчелеп тургуспаан. Бухгалтер учёду куду деңнелде, кодан малдарны чогуур үезинде санап көрбейн турар. Ол чорук ийи-чаңгыс ак сеткилдиг эвес кижилериң малды самчыгдаарынга, хөй санныг дудагдаан малды үр үеде чажырып бузурарынга идигни берип турар. Бо чылдың эгезинде байдал-биле алырга, совхозтуң Ийи-Тал салбырынга 250 баш хой, 7 баш ажыл аъды дудагдааны илерээн. Читкен малдың чылдагаанын тодарадып көрбейн, ол бүгү малдың өртээ 9 муң ажыг рубльди мал бригадири Михаил Кодурактың кырынга салган. Мурнунда бригадир турган Михаил Кодурак август айның мал отчёдунга дудагдаан 120 хойну 12 хойжунуң кырынга салган дамзыны кошкан. Ол дамзыдан алырга, хойжу Кыргыс Сандый 23, Кыргыс Чадамба — 23, Кыргыс Көшкар-оол — 24, Ховалыг Дапаан— 25 хойну самчыгдаан болуп турар.

Ол ышкаш мурнунда бригадир турган Хертек Чүлдүмден 33 баш хой, 31 баш мыйыстыг бода мал, үш баш чылгы дудагдаан. Ук читкен малдар дугайында кандыг-даа шынзыдар документ чок болган.

«Улуг-Хая» совхозтуң дирекциязы 1973 чылдың төнчүзүнде 283 баш хойну, 64 баш мыйыстыг бода малды, 10 баш чылгыны читкен болгаш самчыгдаттынган дээш үндүр бижээн. Ол малды кым, канчап чидиргениниң чылдагаанын шуут тодаргайлаваан.

Совхозка малдың санаашкынын ёзу барымдаалап чорудуп, коданнарга тус-тузунда санавайн, ниити салбырлар аайы-биле кылып турган. Салбырларының тускай эртемниглери мал шимчээшкининиң талазы-биле ай отчёттарын 8-10 хонук озалдадып киирип турар. Ынчангаш ниити совхозтуң отчёдун кол зоотехник эрткен айның сан-фактыларын барымдаалап кылып турар.

1973 чылдың түңнелдери-биле алырга, «Улуг-Хая» совхозка 181 баш мыйыстыг бода мал, 1179 баш хой, өшкү, 50 баш чылгы ис чок читкен. Оон аңгыда, 244 баш хой, өшкүнү иштинге чишке ажыглаан, 261 баш мыйыстыг бода мал, 1627 баш хой, өшкү өлүп хораан. А 1974 чылдың сентябрь 1-де байдал-биле ап көөрге, ол совхозка 97 баш мыйыстыг бода малды, 365 баш хой, өшкүнү самчыгдаан, азы эрткен чылдың ол үезинде турганындан ол-ла дараалашкаа-биле 169,4 болгаш 159,9 хуу хөй болуп турар.

Тока аттыг совхозта байдал база-ла үстүнде ажыл-агыйдан дээредевес. Ону бадыткан турар тодаргай саннар бо: 1974 чылдың чүгле июль-август айларда Тока аттыг совхозка 487 баш хой, оон иштинде 330 баш бо чылгы хураганнар читкен болгаш самчыгдаттынган. Ол-ла үеним дургузунда 210 хураган өлген. Хойжу Оюн Делбир-оол 52 баш хойну, оон иштинде 25 хураганны, Түлүш Бүрбү—42 хойну, оон иштинде 21 хураганны, Оюн Суван-оол — 29 хойну, Сакпай-оол Тыртый — 10 хойну чидирген. Үстүнде айыткан читкен азы самчыгдаттынган бүгү малдың чылдагаанны тодараттынмаан. Ынчаарга бо чылдың сентябрь 1-де байдал-биле алырга, ажылагыйга 74 баш мыйыстыг бода малды, 741 баш хой, өшкүну, 13 баш чылгыны иштинге чишке хереглээн. Самчыгдааны болгаш читкени: мыйыстыг бода мал 69, хой, өшкү—601 баш ийикпе, азы эрткен чылдың ол үезинден ол-ла дараалашкаа-биле 6,9 болгаш 5,3 катап хөй болган.

Ниитиниң малын менди кадагалаарында бар болуп турар четпестерниң кол чылдагааны үүдел? Хамыктың мурнунда малчын кадрларны шилип алырынче болгаш таарыштыр тургузарынче ажыл-агыйларының удуртукчуларының чогуур кичээнгей салбайн турарында. Мурнунда мал ажылынга тургаш, дудагдал, самчыгдал кылган кижилерни мал кадарарынга хевээр арттырып турар таварылгалар ховар эвес. Оон аңгыда, бригадирлериниң, малчыннарның ажыл-чорудулгазын ажылагыйларның удуртукчулары, бухгалтер аппарады, зооветспециалистер шынгыызы-биле контрольдаарын боттандырбайн турар. Малды өске кижиге дамчыдып бээрин, күрүнеге дужаар малды үзерин чогуур документиге биживейн, хүлээдип бээринiң актыларын тургуспайн, малды удаа-дараа хенертей саңап, коорун чоруттпайн турар. Хыналда чорударда малды читкелеп санавайн, малчыннарның аскын барымдаалап турар. Бо бүгү чоруктар малдың ис чок чидиринге, ону кара туразында самчыгдаарынга, малчыннарның харыысалгазын кудуладырынга чедирип турар.

Үстүнде айыткан ийи совхозтуң директорлары эштер Зверева болгаш Винников олар мал чидирип, самчыгдап турар кадарчыларга шынгыы кезеемче көргүспейн, оларны ажылга хевээр арттырып, харыысалга чок чоруктуу болдуруп турарлар.

Республиканың улусчу контроль комитеди «Улуг-Хая» болгаш Тока аттыг совхозтарга чоруткан хыналданың түңнелдерин чугаалажып көргеш, ниитиниң малын менди кадагалаарының хемчеглерин четпес боттандырып, хөй баш малды чидирерин база самчыгдаарын болдурганы дээш ол совхозтарның директорлары В. Н. Винниковту, Ф. М. Зверевны донгуткан, а кол зоотехниктер В. В. Соболев, Ч. С. Хертек, кол бухгалтерлер А. И. Доброва биле Р. И. Богданова оларны шынгыы донгуткан.

Ч. ОЙДУПАА,
республиканың улусчу контроль комитединиң инспектору.

ДЕЛЕГЕЙДЕ ЭҢ УЛУГ ДОМНА

Кривой Рогтуң В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадында (Украин ССР) 5 муң кубометр ишкир хемчээлдиг домнаны тудуп турар. Ол чаа суугу делегейниң эң улуг домназы болур (4,5 муң кубометр ишкир шыдалдыг база бир домнаны Японияда тудуп турар). ССРЭ-де эң улуг күчүлүг суугулар тударынче шилчирин тоску беш чылдың планынга дүүштүр боттандырып турар болгаш совет металлургияны моон соңгаар хогжүдериниң үндезини ол болур.

Чаа домнаны ажылдадып эгелээрин хуусаа бетинде, 1974 чылдың декабрь эгезинде боттандырар. Оон чылда эзилдирер шою Совет Эвилелиниң эң улуг, ам Новолипецкиниң металлургия заводунда ажылдап турар, ол чижектиг агрегадының эзилдирер шоюндан бүдүн чартык миллион тонна ажыг болур. Кривой Рогтуң домназының төлевиделин Москва биле Украинаның конструкторлары, тускай эртемниглери чогаадып тургускан. Улуг суугунуң дериглерин ССРЭ-ниң дөртен ажыг эртем албан черлери болгаш бүдүрүлге черлери төлевилээш, бүдүрүп берген. Ылаңгыя Первоуральск хоорайга изигге дыка шыдамык, домнага хөрүктээшкин температуразын 1400—1450 градус чедир бедидип, суугунуң бүдүрүмчелиг ажылдаарын 8-10 хуу улгаттырар арганы бээр дериглерни белеткеп бүдүрген. Ждановтуң металл-конструкциялар заводунуң ажылдакчылары изигге шыдамык кандан кожух эптеп берген.

«Криворожстальдың» тоску домназы бүрүү-биле автоматчыттынган. Төлевилекчилер аңаа саналга-шиитпирлел, башкарылга машиналарын сайзыраңгай хемчээшкин, контроль-приборларын тургузарын дөзевилээн. Домнага чаңчылчаан скиптиг көдүрүкчү дериг турбас. Эзилдирер демир-дашты алды метр диаметрлиг хоолайда тургустунган шуудулга шугуму чедирип бээр. Урулга аппараттарын гидравлика дузазы-биле башкарар.

Эзилдирген шойну дөрт шорга дамчыштыр 140 тонна ишкир ускууштарга эзиндилээр кылдыр таарыштырган. Аңаа дөрт-булуңнуг ийи шуткулга шөлүнүң орнуга агрегаттың бүгү дуртунга опаштыр чаңгыс шөлдү тургузуп турар. Шойну соксаал чок эзилдирерин херек хырынга ол хандырар.

Металлургтарның ажылдаарынга эң таарымчалыг байдалды, ылаңгыя агаар аргыштырылгазының эң чаа системазын тургузуп турар. Домначыларның ажылдаарының бүдүрүмчелин заводтуң оон өске суугуларындаазындан ийиден ажыг катап бедик болур.

ЧУРУКТА: делегейниң эң улуг тос дугаар домна суугузун Кривой Рогтуң В. И. Ленин аттыг металлургия заводунда тудуп турары.

Ф. ГРИНБЕРГ биле Б. КАУФМАННЫҢ фотозу. ПМА.

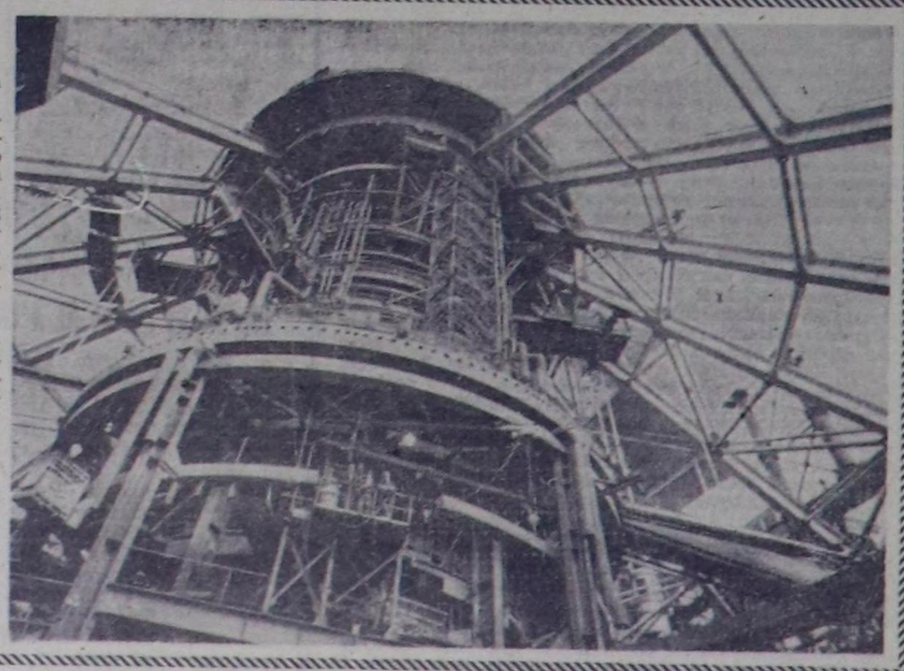

СОҢГУ-ОСЕТИН АССР-ГЕ ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯЗЫ ОРДЕННИ ТЫВЫСКАНЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында). нин Министрлер Чөвүлелинин мурнундан ол алдарлыг юбилей болгаш Соңгу-Осетин АССР-ин Октябрь революциязы орден-биле шаңнааны-биле холбаштыр республиканың ажылчы чоннарынга чүректің ханызындан изиг байыр чедирген.

Осетин улустуң демиселинин төөгүзү улуг Ленинниң адыбиле болгаш ооң тургусканы большевиктер партиязы-биле туруш холбашкан деп, оратор демдеглээн. Владимир Ильич Ленин совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында-ла национал кыдыг-кызыгаар чөлерниң хөгжүлдезиниң дугайында улуг сагыш салып чораан. Ооң айтыышкынын ёзугаар Соңгу-Осетияның ажылчы чоннарынга чаа амыдыралды тургузарынга бүгү талалыг дузаны чедирген.

Ам чартык үс чыл ажыг үе иштинде бистің Төрээн чүртүвүстүң улустарының болгаш бичe буурай улустарының хөй националдыг, найыралдыг өг-бүлези чаңгыс аай болгаш күчүлүг Совет Социалистиг Республикалар Эвилелинде чүрттап, ажылдап, чаа коммунистиг ниитилелди тургузып турар. Улустарның найыралы болгаш акы-дүңмалышкы чоруу, ленинчи партияның херээнге оларның шынчызы — бистің ниити аас-кежиивистің, бистің улуг Төрээн чүртүвүстүң күүзүнүң болгаш бай-шыдалдыының, ооң коммунизмче тиилелгелиг базымнарының чедишкиннери болур.

Совет эрге-чагырганың чылдарында республикага социал-экономика, ниитилел-политиктиг болгаш культура амыдыралынга үндезин чаартылгалар болган. Үүрмек бичe уе-тывыш мастерскааларындан амгы үениң үлетпүр бүдүүлгелеринче, бүрүнгү ыяш андазыннардан тракторларже болгаш комбайнарже, чайыпалган электри чырыынче, караңгы-бүдүүлүк болгаш чыдып калган чоруктан бүрүнү-биле бижик билир чоннуг болганынче орукту Соңгу-Осетия Коммунистиг партиясының удуртулгазы-биле эрткен.

Республикада амгы үениң үлетпүрүнүң өңнүг металлургия, машина тудуушкуну, металл болбаазырадылгазы, электротехника, химия, ыяш болбаазырадылгазы, чинк болгаш аъш-чем үлетпүрү, өскедаа адырлары -тургустунган болгаш чедишкиннинг хөгжүп турар деп, М. А. Яснов уламчылаан. Ам Соңгу-Осетия 1913 чылда бүдүн чыл иштинде бүдүргени хире продукцияны бүдүн чартык хүн дургузында бүдүрүп үндүрүп турар.

Соңгу-Осетияның колхозтары болгаш совхозтары сайзыраңгай чер болгаш мал ажылагыйлыг, автомобиль парктарлыг, тракторлар болгаш өскедаа көдээ ажыл-агый машиналарлыг улуг-улуг көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелери болу берген. Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрери болгаш күрүнеге садары чыл бүрүде көвүдеп турар.

Төөгүлүг кыска үе иштинде ол даглыг черниң ажылчы чоннарының амыдырал-чуртталгазы болгаш культуразы долузу-биле чаартынган. Бүгү чуртта ышкаш, калбак массага билиг-лерже орукту ажыдып, караңгы-бүдүүлүк болгаш чыдып калган чорукту кажан-кезээде узуткаан ёзулуг социалистиг культура революциязы Соңгу-Осетияга база болуп эрткен.

Ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин улам бедидери —СЭКП-ниң XXIV съездизиниң экономика талазы-биле салган кол сорулгаларының бирээзи болгай, ону чедишкиннинг шиитпирлеп турар. Чаа Соңгу-Осетияның хоорай, суурларының, ооң улузунуң амыдырал-чуртталгазының кол аян-шинчилери—бүрүн хандырылгыг бажыңнар, делгем школалар, культура ордулары, киноте атрлар, уруглар садтары, эмнелге черлери, асфальтылыг оруктар, хөй-ниитиниң транспортунуң сайзыраңгай четкизи бооп турар.

Шаанда эрге-шөлээ чок чораан даг чурттуг херээженнер чаа амыдыралдың тиилелгезиниң ачызында аас-кежиктиг салым-чолдуг болган, бодунуң арга-мергежилдерин илередип, коммунистиг тургузуушкунга идепкейлиг киржип болур хамык аргаларны алган. Бөгүн Соңгу-Осетияның херээженнериниң аразында эртемденнер, партия, совет, ажыл-агый ажылдакчылары, литератураның болгаш уран чүүлдүң мергежилдиг ажылдакчылары эвээш эвес. Республиканың мурнакчы херээженнери коммунистиг күш-ажылдың үлегер-чижээн көргүзүп, патриотчу хөй-хөй үнелиг эгелээшкиннерни кылып турар.

Өске-даа совет республикалар-биле бир дөмей Соңгу-Осетияның социал-экономиктиг улуг чаартылгалары, культуразының чечектелиишкини болгаш ажылчы чоннарының чаагай амыдыралының өзүлдези СЭКП-ниң ленинчи национал политиказын чайгылыш чок боттандырып турарының түңнели болган. Ол политика бүгү социалистиг нацияларың, бичe улустарның бүгү талалыг хөгжүүрүнүң делгем оруун ажыдын берген. «Бистің чуртувуска боттарының национ алындан хамаарылга чокка, аңгы талазы-биле ниити эрге-ажыктарлыг болгаш эчис-сорулгаларлыг каттышкан күш-ажыл кижилериниң өндүр улуг акы-дүңмалышкы ёзүзү тургустунган болгаш быжыккан, төөгүге көстүп чорбаан харылзаалар тургустунган, оларны улустарның ленинчи найыралы деп бүзүрелдиг адап турар бис»—деп, ССР Эвилелиниң 50 чыл ооюнда дугайында плеткелинге эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Соңгу-Осетияның үлетпүрү беш чылдың эрткен үш чылының дургузунда үлетпүр продукциязын бүдүрериниң болгаш сайгарарының планнарын чедишкиннинг күүсеткен. Республикага үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң хемчээли 19 хуу улгаткан.

Бүдүрүлге, чуртталга-коммунал болгаш культура-амыдырал тудуунуң программазын күүсеткен. Соңгу-Осетияның ажылчыннары, колхозчулары, интеллигенциязы, Советтер чуртунуң бүгү ажылчы чоннары-биле бир дөмей, бүгү Эвилелдің социалистиг чарыжынче кирипкеш, беш чылдың дөрткү, тодарадыкчы чылының онаалдаларын күш-ажылчы, политиктиг улуг сорук кириишкиниг күүседип, ажылдап турар. Үлетпүр продукциязын сайгарар талазы-биле сес айларның планын 101,6 хуу күүсеткен. Ниити продукцияның хемчээли эрткен чылдың ол-ла үезинде турган деңнелиндеи 8,6 хуу улгаткан.

Соңгу-Осетияның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери күрүнеге тараа болгаш мал ажылының продуктуларын садар талазы-биле беш чылдың үш чылының планын чедишкиниг күүсеткен. Хөй-хөй бригадалар, фермалар болгаш звеволар бедик түңнелдерни ургүлүү чедип ап турар.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга чедип алдынган чедишкиннер—республиканың ажылчы чоннарының шудургу ажыл-ижиниң, бүгү совет улустуң чаагай сеткилдиг акы-дүңма дүзаламчызының, ленинчи партияның организакчы болгаш политиктиг улуг ажылының түңнели.

Ооң ыңай амгы үеде делегей байдалын чугаалааш, ораторнуң демдеглээни болза: СЭКП-ниң XXIV съездизиниң бадылааны Тайбыңның программазы дүшкүүрлүг байдалды чавырылдырар болгаш тайбыңны быжыглаар дээш демиселге социалистиг дем каттыштырылгазының ниити платформазы болу берген. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке баштаткан ооң Политбюрозунуң идепкейлиг, алыс эчис-сорулгалыг ажылчорудулгазын бүгү совет кижилер чаңгыс эп-сеткилдиг-биле чүүлдүгзүнүп турар.

Бистің улузувус Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын долгандыр кажангызында-даа артык сырый каттышкан. Ооң мораль-политиктиг чаңгыс эви—бистің күжүвүстүң эгээртинмес үнер дөзү, коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа тиилелгелерлиг болуруңуң ол үндезини—кажангызындан-даа артык быжыг, бузулбас.

М. А. Яснов Соңгу-Осетия Совет Социалистиг Республиканы Октябрь революциязы орден-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчуп дыңнаткаш, диңмиттиг адыш часкаашкыннары боон турда, Төрээн чуртуң бедик шаңналын республиканың тугунга кадап берген.

СЭКП-ниң Соңгу-Осетия обкомунуң бирги секретары Б. Е. Кабалоев илеткел кылган. Ленинчи национал политиканың тиилелгезин, акы-дүңмалышкы совет улустарының найыралдыг өг-бүлезинге республиканың чечектелиишкинин ол чугаалаан. Бедик шаңнал дээш СЭКП-ниң Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Совет чазаккз чүректің ханызындан өөрүп четтиргениң республиканың коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының өмүнээзиниң ол илергелээн, республиканың ажылчы чоннары ленинчи Коммунистиг партияны долгандыр боттарының хүрээлеңин улам сырый каттыштырар, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырарыга, беш чыл планының онаалдаларын чедишкиниг, долдур болгаш ажыр күүседиринге, Адачурттың күүзүүн улам быжыглаарынга бүгү күжүн бээр деп, ол айыткаан.

СЭКП-ге, ооң ленинчи Төп Комитединге изиг хүндүткелдің, чүректің ханызындан өөрүп четтиргениң сөстерин хуралга ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг «Победит» заводтуң ажылдакчызы В. М. Воробьева, Барыын-эрик районнуң «Хумалаг» колхозунуң бригадири, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады А. Д. Басаев, республиканың улустуң шүлүкчүзү Г. Х. Кайтуков олар чугаалаан.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байыр чедирген чагаа улуг көдүрлүүшкүнүг хүлээп алдынган.

Бөгүн—Машина тудугжузунуң хүнү

ЭЛЕКТРОСИЛАЧЫЛАРДА

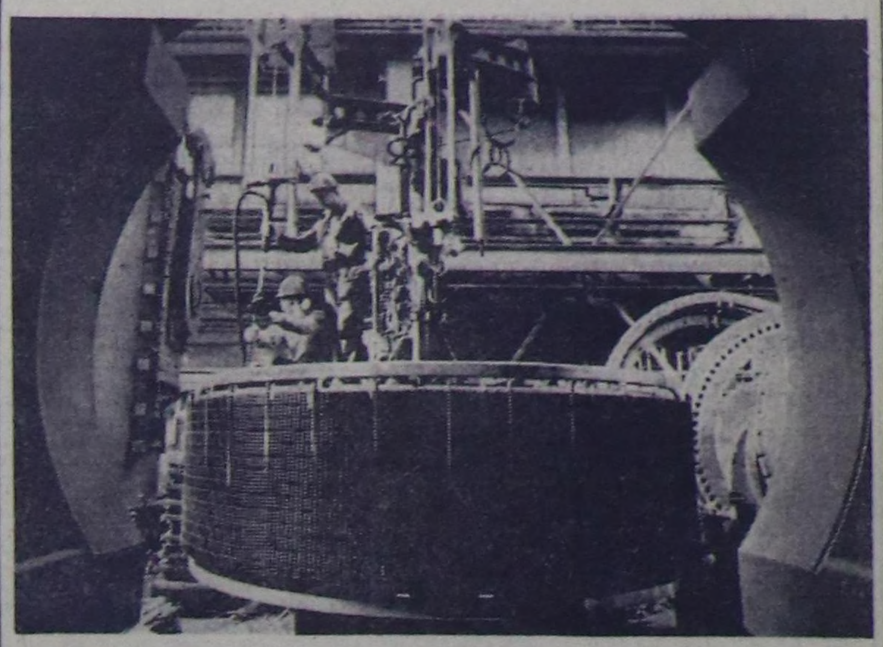

ЛЕНИНГРАД. Ол алдаршаан каттыжыышкынның коллективи «Электросилага» кылган үүлдер тергиин эки шынарлыг болур ужурлуг!» деп кыйгырыгның адаа-биле ажылдап турар. Ленинградтың демдээн чураан күүлүг турбиналар, гидрогенераторлар, металлургия болгаш даг үлетпүрүнге ажыглаар моторлар бистің чурттуң кызыгаарларының даштында-даа дыка нептерээн.

Олар техник-экономиктиг көргүзүглериниң талазы-биле даштынының ындыг продукциязындан дорайтавас, харын-даа оларны ажып турар. Барык 50 хевириниң машиналарын болгаш аппараттарын шынар демдээ-биле, продукцияның 80 ажыг хуузун тергиин эки деп үнелел-биле кылып үндүрүп турар.

Бо хүннерде каттыжыышкынның цехтеринде Краматорскиниң металлургия заводунга тургузар күүлүг моторларны, 1200 муң киловатт күүлүг турбогенераторларны, Кириш ГРЭС-ке эптээр эзлчеглиг генераторну кылып турар. Финляндияда кыпдынып турар атомнуг электри станциязынга тургузар база бир машинаны эптеп, доозупкан.

ЧУРУКТА: эптекчи слесарьлар, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары А. С. Антонов биле В. Я. Иванов олар Краматорскиниң металлургия заводунга тургузар электри шимчединчизиниң өзээн эптеп, кылып турлар.

М. БЛОХИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

МАШИНА ТУДУГЖУЛАРЫНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Совет индустрияның эң чугула адыры—машина тудуу амгы беш чылда мурнакчы темп-биле хөгжүп турар. Төску беш чылда чурттың машина тудугжуларының мурнунга тургустунган сорулгалар чедишкиниг күүсеттинип турар. Дөрт чыл дургузунда чаа хевириниң барык 15 муң деригелерин, машиналарын, приборларын бүдүрүлгеге шингээдип алган турар.

Москва бүдүрүлгелериниң мурнакчылары, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары, найысылалдың хөй-ниитизиниң төлөөлекчилери сентябрь 27-де киноконцерт залы «Октябрьга» чыглып келген, анаа Машина тудугжуларының хүнүнге тураскааткан байырлыг хурал болган.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр улуг көдүрлүүшкүн-биле хуралдың хүндүлүг президиумунга сонгаан.

ССРЭ-ниң Күрпланының даргазының оралакчызы Н. И. Слюньков анаа илткел кылган.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазының оралакчызы В. И. Новиков, ССРЭ-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының удуртукчулары, СЭКП ТК-ның харысалгалыг ажылдакчылары хуралга олурушкан.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны бир үнбиле хүлээп алган.

(СЭТА-ның нерр.).

Даштыкы информациялар

Совет парламентарийлер ЧССР-де

ПРАГА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның КП ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкийге баштаткан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегациязы ЧССР-ниң Чехословак-совет найырал эвилелинин Төп Комитединге чораан. Совет аалчыларны найырал эвилелиниң ТК-зының даргазы В. Давид, ТК даргазының оралакчылары Д. Ганес, Я. Немец, найырал эвилелиниң ТК-зының чингине секретары А. Кроужил, эвилелдің өске-даа удуртукчулары биле активчилери уткаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегациязы-биле кады ССРЭ-ниң ЧССР-де элчини В. В. Мацкевич чораан.

Ужуражыышкынга В. Давид сөс ап чүве чугаалаан. Чехословак-совет найырал эвилелиниң эге үндезини—ССРЭ-биле культура харылзаалар ниитилелиниң үндезилеттинген хүнүнден бээр 50 чыл болур ооюн чартык чыл эрткенде байырлап демдеглээр деп, ол дыңнаткан. Найырал эвилели бодунуң ажыл-чорудулгазының бүгү дургузунда К. Готвальдының «Совет Эвилели-биле — кезээде кады чоруур» деп сурагжаан лозунуң удуртулга болдуруп келген дээрзин ол демдеглээн.

Совет кижилер Чехословак-совет найырал эвилелиниң ажыл-чорудулгазын билир болгаш бедии-биле үнелеп турар. Ол эвилел Совет Эвилели биле Чехословакияның улустарының аразында найырал болгаш акы-дүңма кады ажылдажылга харылзааларың быжыглап, ханыладыр талазы-биле хөй ажылды чорудуп турар деп, В. В. Щербицкий чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегациязы Чех Национал Чөвүлелге база чораан. Анаа совет аалчыларга ооң даргазы Э. Эрбан изиг байыр чедирген. Делегацияны ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, ЧССР-ниң Национал хуралының Даргазы А. Индра удеп чораан.

БИРГИ ЭЭЛЧЕГЛИГ СОРУЛГАЛАР

«Тайбыңны күзээр болзуңза —тайбыңның политиказын чорут, ол политика дээш демиселге»-деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев чоокта чаа онзалап демдеглээн. Ол лозуң бистің чуртувустуң даштыкы политиктиг угланыышкынын өскерлиш чок тодарадып турар, ол дугайын КНО-нуң Кол Ассамблеязының Нью-Йоркта эртип турар XXIX сессиязыига Совет Эвилелиниң туружу база дагын бузүредир херечилеп турар. Делегейниң ол эң-не калбак төлөөлелгелиг организациязы делегейиин амгы байдалында көстүп келген таарымчалыг чүүлдершің хөгжүлдезинге болгаш оларны быжыглаарынга чугула рольду ойнаш болур болгаш болур-даа ужурлуг дээрзин Совет Эвилели барымдаалап турар.

Кол Ассамблеяның сессиязынга ниити политиктиг чугаалажылга үезинде СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң чугаазында көдүрген өйү келген чугула айтырыгларны делегейиің хөй-ниитизи улуг сонуургал-биле уткаан. Чаа совет инициатива — долгандыр турар бойдусту дайын сорулгаларынга ажыглаарын хоойлуга таарышпас кылдыр тургузуп болгу дег делегей кезээин чарар дугайында совет санал — бодунче онза кичээнгейин хаара туткан. Ол айтырыгны тургузарының эргежок чугулазы чер бөмбүрээнің бойдузунга болгаш климадыңга салдар чедиреринің аргазын кижиге берип турар эртемнин чаа ажыдыышкыннары чүгле тайбың, тургузукчу сорулгаларга эвес, харын шуут сыр дедир — дайынзырак, үреглекчи сорулгаларга ажыглаттынган туруп болурунуң уламыдан болу берген. Бир эвес айыттынган керээ чарлына бээр болза, бир талазында — дайын чорударының чаа чепсектериниң тыптып келирин болдурбайн барып болур, а өске талазында — долгандыр тура бойдусту камгалаар деп бүгү кижи төрелгетениң ниити сорулгазын шиитпирлээриниге идиг бээр. Ол иннинң кайызы-даа бүгү улустарның үндезин эрге-ажыктарынга дүгжүп турар. Ынчангаш чаа совет инициативаның чугулазын амгы сессияның киржикчилери болур чогууру-биле үнелеп көөр боор деп манап болур.

Тайбыңны быжыглаарынче чүткүл салып турар күрүнелер шиитпирлээринче күженишкиннерин угландырган турар ужурлуг бирги ээлчеглиг сорулгаларже сессияның киржикчилериниң кичээнгейин Совет Эвилели угландырган. Кипрге таарыштыр шиитпирлээшкинче херек кырында кирери, ол чурттуң улустарынга хамаарыштыр күчү-дүрүүр чорукту соксадыры, кипр күрүнениң бот-эргезин, хамаарышпас чоруун болгаш бүрүн бүдүн девискээрлиг турарын сагыыр чорукту хандырары эргежок чугула. НАТО-нуң кипр айтырыгны наточу кызыы бөлүкке шиитпирлээр дээр ораллдажыышкыннары ол айтырыгны муңгашталыышкынче киирге берген. Ынчангаш КНО-нуң эрге-хемчээлдеринге таарыштыр Кипр талазы-биле делегейниң калбак киржилгелиг конференциязын чыыллдырары эргежок чугула апарган.

Чоокку Чөөн түкте дүшкүүрлүг байдал ол девискээрге чөптүг болгаш быжыг тайбыңны доктаадып тургузар сорулга-биле Женевага тайбың конференциязының ажылын дүрген-не дагын эгелээрінің эргежок чугулазын негей берген. Палестинаның араб улузунуң төлөөлекчилери база ол конференцияга долу эргелиг олудун ээлеп алыр ужурлуг.

Совет Эвилелиниң бодалыбиле алырга, Европаның политиктиг амыдыралында эң чугула сорулга чүл дээрге, диптиң тайбың келир үезин хандырар шиитпирлерни бедик деңнелге хүлээп албышаан, Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралды эң кыска хуусаларда доозары болур. Бир эвес чөвүлел хуралдың бүгү киржикчилери эргежок чугула политиктиг тура-соруун болгаш боттуг чоруун илередир болза, ол черле болдунар аргалыг.

Чепсекти эңдере бүдүрер чорукка удур демиселдің практиктиг хемчеглерин бистің чуртувус онза ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар. Ында кижи кайгаар чүве чок! Боо-чепсек бүдүрериниг чыл бүрү делегейде 250 ажыг миллиард долларны чарыгдап турар болгай. Ол аажок улуг түң Азияның болгаш Африканың хөгжүп орар күрүнелериниң бүгү национал орулгазындан безин ажыл турар-дыр: Бир-тээ, чепсеглеиишкинни дүжүреринің айтырыы бүгүдеге хамааржы турар болганда, ону бүгү күрүнелер кады шиитпирлээр ужурлуг.

Бирги ээлчеглиг айтырыгларже Кол Ассамблеяның кичээнгейин хаара тутпушаан, Совет Эвилели ол айтырыгларны шиитпирлээрінің белен аргалары турар кылдыр бодаваан турар. Улустарның күзел-чүткүлүнге таарымшпас чүүлдер делегейде ам-даа хөй. Дүшкүүрлүг чорукту чидиглендиреринге болгаш боо-чепсекти эңдере бүдүрериң үргүлчүлээрінге сонуургалдыг салдарлыг күштер бар. Ынчалза-даа бистің хүнеривисте делегей көгжүлдезинің угланыышкынында кол чүүл дүшкүүрлүг чоруктуң кошкаашкыны болур. Ынчангаш ол чорук сонгаарладып болбас айтырыларны боттуг ёзу-биле шиитпирлээрінге идиг бээр ужурлуг.

И. ЛАПИЦКИЙ.

(СЭТА).

ПЛЕНУМГА ЧУГААЛАШКАН

Совет Тыванын 30 чыл оюнга уткуштур районнуң «Билиг» ниитилели ажылчы чоннуң ортузунга лекция пропагандазын күштелдирген. Ол дугайын ук ниитилелдің баштаар черинің пленумунга демдеглээн.

«Билиг» ниитилелиниң район организациязы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче кол кичээнгейин угланышаан, лекция пропагандазын организастаарын экижидер, ооң дээштиин болгаш идей-теоретиктиг деңнелин бедидер талазы-биле чамдык хемчеглерни ап, боттандырган. Номчуттунуп турар лекцияларның, илеткелдернин, политинформациялардың, беседаларның саны көвүдеп, тематиказы янзы-бүрү болуп турарыбиле чергелештир шынары база экижээн. Бо чорук лекторларның, политинформаторларның болгаш илеткелчилерниң арга-мергежилиниң өскенин херечилеп турар.

Районнуң «Билиг» ниитилели, ооң эге организациялары болгаш кежигүннери чүгле лекция номчууру-биле кызыгаарлаттынмайн, массалыг пропаганданың янзы-бүрү хевирлерин — тематиктиг кежээлерни, эрдем-практиктиг конференцияларны, аас журналдарын, айтырыг-харыы кежээлерин, янзы-бүрү ужуражылгаларны, кино-радио лекторийлерни биллиг ажыглап турары солун.

«Билиг» ниитилелиниң 12 эге организациязында 154 лекторлар бар. Ылангыя «Тээли» совхозтуң Найырал салбырында эге организация (даргазы Б. Араптан) ында үш партия эге организацияларының деткимчезинге даянып алгаш, лекция пропагандазын багай эвес чорудун турар. Ооң түңнелинде салбырының Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында күш-ажылды организастааны эки, ооң бүдүрүкчүлүү бедик. Ол ферма сиген белеткээр планын күүсеткен.

А «Бай-Тал» совхозта «Билиг» ниитилелиниң эге организациязы (даргазы Б. Хүреш-оол) ажыл-ишчилериң ортузунга лекция, беседаны план ёзугаар чорудун, ооң дээштиин күштелдирген. Совхоз күрүнеге дук садарының чыл планын 108,6 хуу күүседип, пландан ажыр 35 центнер дүкүү саткан.

Ооң-биле чергелештир «Билиг» ниитилелиниң чер-черде чамдык эге организацияларының ажыл-чорудулгазының дайынчы, шаап халдакчы аргашинээзи амгы үениң негелдезинге ыракта четпейн турар дээрзин районнуң «Билиг» ниитилелиниң баштаар черинің ол эрткен пленумунга санал берген эштер шугумчүлээн. Ылангыя «Мурнакчы», «Кара-Хөл» колхозтарда, «Тээли» совхозтун төвүнде «Билиг» ниитилелиниң эге организацияларында ажыл планы чок, партия организациялары-биле харылзаазы кошкак. «Билиг» ниитилелиниң баштаар чери, ооң президиуму эге организациялардан негелдени болгаш удуртулганы кошкатканын үстүнде чижек херечилеп турар.

«Билиг» ниитилелиниң ажыл-чорудулгазын улам экижидип, лекция пропагандазын амыдырал-биле, коммунизм тургузуушкунунуң тодаргай сорулгалары-биле холбаарының чугулазын айыткан доктаадды пленум хүлээп алган. Ол ышкаш эге организацияларга отчет-сонгулдалыг хуралдарны бедик деңнелге эрттирер дугайында графиктиг база бадылаан.

А. АДЫГБАЙ,

«Билиг» ниитилелиниң кежигүнү.

„СОЮЗ"—„АПОЛЛОН": чедиишкинге долу бүзүрел

Космос корабльдери «Союз» биле «Аполлоннун» кады дуржулга ужудуушкунунга белеткел боттуг инженерлиг шенелделериниң үе-чадазында чоруп турар. Келир айда Москвага совет болгаш америк специалистериниң киржилгезибиле ужудуушкун үезинде ийи корабльди тудуштурарының хереклеллерин шенеп көөр. Ол ышкаш «Союз» деп башкарылгалыг корабльге «Союз»—«Аполлон» төлевилелди боттандырып чорудар системаларны шенеп көөр деп турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының чанында «Интеркосмос» чөвүлелиниң даргазының оралакчызы В. С. Верешагин ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президиумунга совет болгаш даштыкы журналистерге кылган парлалга конференциязынга ол дугайын дыңнаткан. Ол парлалга конференциязының киржикчилерінге төлевилелдің техниктиг директорларын: совет таладан—ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү К. Д. Бушуевти болгаш америк таладан — доктор Гленн Даннини таныштырган.

Төлевилелдин удуртукчулары журналистерге ужудуушкунга белеткелдин графигинің долузу-биле күүсеттинип турарын дыңнатканнар. Сөөлгү ийи неделя иштинде кылдынган ажылдың хемчээлинин дугайын Москвада космос шинчилелиниң институдунга ол төлевилелди боттандырарынга дөрт киржир ужурлуг ийи үүс ажыг совет болгаш америк специалистернин августуң 26-дан сентябрь 20-ге чедир ажылдааны хереклеп турар деп, К. Д. Бушуев чугаалаан. Бир эвес ужудуушкунга белеткелдің графигин көөр болза, чүгле экипажтарның болгаш башкарылга төптериниң ажылдакчыларының кады белеткелдерин доозары, а ол ышкаш чамдык системаларның конструкторлуг шенелделерин кылыры арткан деп эртемден чугаалаан. Ужудуушкунунуң программазын шуут дугуржуп кааптан, корабльдер кырынга кады кылыр дуржулгаларның методиказын ажылдап кылган, бөрт документилерин белеткээрин дооскан, бир корабльден өскезинче шилчип, киреринин аргаларын дугурушкан.

— Бистер бодувустуң талаыстан дуржулганы белеткээриниң графигин ыяк күүседиринче база улуг кичээнгей салган бис—деп, доктор Г. Ланни чугаалаан. Бистин, совет космонавтар-биле ажылдап-ужуражканывыстың үезинде чүгле бот-боттарывысты ыяк билишкен эвес, харындаа бүгү айтырыгларны шиитпирлээринге бот-боттарывыска сеткил ханызындан дузалажыр кузел-сорук база илереттингеп.

Доктор Гленн космос шинчилелиниң институдунга ажыл үезинде оларны эң-не эп-найыралчы ёзу-биле хүлээп алганын болгаш чаагай үүлдерни кузээнин дыка улуу-биле үнелээн. Бистер Төрээн чүртүвүсче бистин улуг херээвистің чедишкиниг болурунга долу бүзүрел-биле ээп чоруп турар бис деп, ол чугаалаан.

Кады кылыр дуржулганы белеткээриниң планын ёзугаар салып үндүрер деп турар «Союз» корабльдин ужудуушкунунуң программазы кандыгыл деп айтырыгта К. Д. Бушуевтің харыылааны: кады кылыр дуржулганы боттандырары-биле корабльде тургускан чаа-чаа системаларны хынаары ол ужудуушкуниуң кол сорулгазы болур. Совет болгаш америк корабльдериниң орбитага чоокшулажып, тутчур дериг-херексели «Союз» корабльге турар апаар. Ол системаны ийиги корабль чокка-ла хынап көөр техниктиг арганы ажыглаар ужурлуг.

Чаа тудуштурулга системазының инженерлиг кол-ла сорулгазы өске чурттарның боттарының космос программазын боттандырарда ажыглап болуру ыңдыг инженерлиг тургузугну кылып алыры боон турарын доктор Г. Ланни журналистерниң айтырыынга харыызынга тайылбырлаан.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ,

(СЭТА-ның корр.).

ДУРЖУЛГА СОЛЧУУШКУНУ

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Районнуң пропагандистериниң семинары болуп эрткен.

Совет Тыванын экономиктиг хөгжүлдезинин дугайында СЭКП райкомунуң бирги секретары А. Монгуштун, партийжи өөредилгениң эрткен өөредилге чылында түңнелдериниң, чаа өөредилге чылында сорулгаларының талазы-биле райкомнуң пропаганда болгаш агитация килдизинин эргелекчизинин оралакчызы Ч. Сульдумнун, делегей байдалының дугайында СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизинин эргелекчизинин оралакчызы, төөгү эртемнериниң кандидады В. Очурнуң лекцияларын семинарның киржикчилери дыңнаан.

«Чаа орук» колхозта № 2 хөйжу бригадада пропагандист С. Комбу, Эрзин ортумак школада теоретиктиг семинарның пропагандизи Т. Тихонова олар боттарының дуржулгазын чыылганнарга чугаалап берген.

ЧАЛБЫЫШТЫГ ОТ

Бо номну бүгү делегейде шупту кижилер билир. Ол—Мадрид чоогунда интернационалчы бригаданың дайынчылары-биле кады дайылдажып, Кубаның эрес-дидим патриоттарын туулчушкунче кыйгырып, Вьетнам хосталганың камгалакчыларының дайынчы хей-аъдын көдүрүп турган. Ол дээрге Николай Островскийниң бежен сес дылдарда парлаттынган «Кан канчап катканыл» деп ному-дур.

Островскийниң «Кан канчап катканыл» деп романы номчукчуларже бодунуң оруун «Молодая гвардия» деп журналдың эрынарындан эгелээн. Романны баштай парлаарынга ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады, чогаалчы Анна Караваева дорт киржилелиг болган.

Островский дугайында хей-хей номнар, шинчилелдер бижиттинген. Ынчаарга чогаалчы эки билир, оон аар аарыгны ажыл эртериге база улуг литератураның оруунче, үнериге дузалаан үе-чергелериниң сактыышкыннары онза үнелиг.

Анна Караваеваның «Островский дугайында сөзүн» номчукчуларга бараалгадыр-дыр бис.

(Николай Островскийниң 70 харлаанынга)

1974 чылдың сентябрь 29-та Николай Островскийниң төрүттүнген хүнүнден бээр 70 чыл болур. Оон амыдыралга ынакшылы улуг, ажыл-ишче чүткүлдүү кызыгаар чон чораан, ынчангаш ону билир болган аңаа ынак кижи бүрүзү оон-биле мырыңай чоокта чаа көржүп, чугаалашкан ышкаш, ону ынчаар дириг болган көзүлдүр сактып чоруур. Ленинчи комсомолдуң баштайгы эң кескү төлөөлекчилериниң бирээзи Николай Островский Коммунистиг партияның улуг идеяларын, оон тургузукчу планнарын болган миллион-миллион күш-ажылчы кижилериниң аас-кежии дээш демиселче кыйгырыгларын изиг чүрээ-биле хүлээп алган.

Островский барык-ла элээди оолчуган чораан, Кызыл Армияга киргеп. Ол дээрге хамааты дайынный, ак гвардейжилер, интервентилер-биле демиселдиң үеви, үрелген фабрика, заводтары катап тургузарының үеви, чаа социалистиг делегейни тургузуп турган кижилериниң тоол-домактаа дег күженнишкиннериниң үеви болур. Ынчаарга ол чаа делегейни бадыткан тургузары дээш, Николай Островский аъттыг шериглериниң атакаларынга маадырлыг киржип, окка аңдара аттырып; сегин келгеш, катап мурнуку одургже чүткүп; өл-соокта болган аш-чуттугда демир-орук тудуп, тиф дарыгга алыскаш, катап кээн дүжүп, оон база демиселче дагын кирип... чораан.

Островский чилчиин үзүлдүр демисешкеи. Күш-шыдалы болган аргалары төнүп кээрге, ол демир-үжүктү чепсек кылып алган. Ол болдунуң үе-салгалының намдар төөгүзү болур номну тургускан. Ол чаа кижиниң хуу-салымының утказын, оон маадырлыг хүлээлгезин болган сагыш-сеткилин эң-не тодазы-биле илереткен.

1932 чылда бистиң «Молодая гвардия» журналдың редакциязынга Н. Островскийниң өскүү, хоочун большевик, ажылчын Иннокентий Феденев чедип келгеш, Николай Островскийниң «Кан канчап катканыл» деп романын хүлээдип берген. Ол номну журнал улаштыр-улаштыр парлап эгелээн. Ол болза бистиң журналдың редакциязының, дилеп-сураглап, маңаа турган чогаалывыс болган. Романга тураскаатканы номчулга конференцияларынга бистиң шуптуныстуң канчаар киржип турганывысты утпаан мен.

Номнуң дугайын критика чугаалап четтикпейн турда-ла, бистиң аныяктарывыс романга болган оон маадырларынга шагда-ла ынакшый берген. Ол-даа бети-дир. Номну каада парлаваанда-ла, оон баштайгы бижимелдерин Шепетовканың комсомол үүрлери арызында хунаажып, комсомол активниң хуралынга ону беш шак иштинде улаштыр номнуп, ийда башкы техникумунга чугаалажып турганы билдингир болгай.

1932 чылдан эгелээн, «Молодая гвардия» журналга шуут-ла үеренген келгеш чугаалар—аныяк номчукчуларга боттарынып үе-чергезиниң ному кайы дире үнелиг болганын эң толаргай хереченлеп турар. 1934 чылда ийи муң хире, а 1935 чылдың баштайгы айларында беш муң ажыг чугаалар биске келген. Ынчаарга ол муң-муң чугаалардан үүгле 300-гү тус-тус кижилер бижээн, артканнарын комсомолчу, шериг болгаш ажылчын коллективтер чоруткулаан.

Чогаалчылар, журналистер бистер безин романы номчукчуларның ынчаар изин-биле хүлээп алганын элдепсинип каан бис. Элдепсинип-даа, кайгамчык өөрүп-даа турдувус: нөм үүгле үүректерге четкен эвес, харын оларны, чалбыыштыг от дег, кыпсын, чыдып турган.

Бир чагаа бо-дур:

«Акым, Николай! Краснодар депозунда тан�зын слесарь ool сеңээ бижип ор мен. Эртенгиниң беш шак аваарды, а мен даңны атсы сээн Павкан дугайын номчуп келдим. Аңаа эмин эрттир хандыңнааш, оон бүгү дайынныарын демиржүк-биле оттур иткилеп каптым. Журнал мырыңай саадан үнду, ам ону библиотекага канчап чедирер чоор деп, мунгатдап ор мен».

База бир чагаа:

«Тулчуушкуннар соксаш кыннары білек, номчуп-ла эгелээрлер-дир. Дайынчылар мени мырыңай амыратпас болду. Бир номчуур, ийи номчуур, үш катап база номчуур бис дижирлер-дир. Мен мындыг номчукчуларны назынын иштинде бир-ле дугаарында көрдүм...».

Номнуң хуу-салымы эгезинден тура-ла мооң-биле, номчукчуларның сонуургалы-биле, тодараттына берген. 30-ги чылдарның ортаа үезинде оон тиражы 2 миллион, 50-ги чылдарның ортаа үезинде — 5 миллион, 60-ты чылдарның ортаа үезинде — 10 миллион кезек четкен.

«Кан канчап катканыл» деп романның үүгле бистиң чуртувуста эвес, харын оон кызыгаарларының ырак ыңдында безин ыңдыг пептерелди алган чылдагааны үүдел? Ол тоожу (Островский бодунуң романын бөдүүү-биле тоожу деп адаан) бодунуң үе-шаан—революцияны, хамааты дайынны, социалистиг тургузуушкунуң сорук күштүүн —кайгамчык шыны-биле чүүүн көргүскен. Ол ном угаан-медерелди хевирлеп, коммунистиг идеяларның эчис чүткүүн билип алырынга дузалап турар. Павел Корчагин дээрге белеп-биле аштырып, чуртталгадан үндүр октадыптар хире чаасканзыргай маадыр эвес. Ол—күүлүг ангының оглу, тулчуушкунга-ла, күш-ажылга-даа оон-биле хан-дамырындан тудушкан болгаш тиилеп чоруур кижи.

Павел Корчагинниң база оон өөлүктериниң овур-хевирлериде кижи кайгаар чүве чок, ол дугайын кандыг-даа номчукчу: «Мээң кылып шыдаваым, башка сыңыппас, аваа кижи семеп болбаан херек-тир» деп чугаалай албас ийик. Павел Корчагинниң бүгү-ле ажыл-херектеринге кым-даа бүзүрээр, олар үүгле болдунуп болур эвес, харын ыяап-ла ынчаар кылыр ужуруг үүлдер-дир. Корчагинге чалгаарачыг, бичии, дөңгүмек херектер турбаан, чонга ажыктыг кандыг-даа чүвени ол бодунуң ыдыктыг хереэ кылдыр хөрүп чораан. Ыңдыг херек бүрүзүнге ол аныяк назынының үткүлүн, бодангыр-сагынгырын, хандыкшылын өргүп чораан. Ынчангаш Корчагин — дозээр үлегер, эрес-дидим болгаш туруштуг чоруктуң демдээ апаргаан. Ала-чурттуң Улуг дайынынын чылларында ол совет солдаттар-биле, Ала-чурттуң камгалакчылары-биле кады чорун келген. Байкал-Амур демир-оруунуң бөгүнгү аныяк тудугжуларының, Сибирьде тюмень нефтизиниң баштайгы ажылдакчыларының сорук күзелинде, аныяк тараажыларның бедик дүжүт дээш изиг чарыжында чаа амыдыралдың тургузукчузу Корчагинниң эрес-дидим, чамдыкта эрини ажа бергилээр ажы-чаңы билдинип турар.

Николай Островскийниң делегейниң хей-хей дылдарынче счулдуртунган «Кан канчап катканыл», «Шуургандан төрүттүнгеннер» деп романнары совет болгаш даштыкы номчукчуларның ам-даа хей-хей салгалдарынга революстуг бодалдың болгаш күзелдин, тайбың болгаш улустарның арызынга найырал дээш ыдыктыг демиселдин, күш-ажылдың орук айтыр чивеш дивес олу бооп бараан болур.

Парижке, кайгамчык француз чогаалчы Ромен Роллан-биле ужуражылгаларның бирээзинге, Николай Островский дугайында оон: «Чалбыыштыг от» дээн состериң дыңнаан мен. Кончуг-ла эки, мерген состер болган ийин...

(ПМА).

Биче театр—А. Н. Островский бажыңынга

Костроманың ортузунга Волгаже бадар одуруг бажынга ол ийи каът тускайлаң бажын көстүп турар апарганда, дириглериң арызынга улуг орус шинчи А. Н. Островский чок турган. Ынчанмыже ол бажыңны хоочун чурттакчылар Островский бажыны... дижир.

Драматургтуң талантызын хүндүлээр Кострома чону хоорайга чон номчулгазының баштайгы бажының тургускаш, Островскийниң тураскаалын мөңгежидер деп, эрткен чүс чылды сөөлүредир шиитпир үндүрүп алган. Аңаа ол үениң аайы-биле эвээш эвес түңнуг хөренги — 10 муң рубль негеттинген. Эрге-чагырга черлери үк хөренгини үндүрүп бээриңден ойталаан. Оон костромажылар дузаламчы хөренги чыыр хуудустар тараткаш турун берген. Оларның кыйгырыын хей-хей кижилер деткип харыылаан. Ынчанмыже чыгдынган акша үк бажыңның үүгле таваан салырынга болгаш бирги каъдын тударынга четчир болган.

Костромажыларга Биче театрның артистери ачы-дуза чедирген. Эки турачыларның акша-хөренги талазы-биле бергеден турарын дыңнап кааш, олар Островскийниң чогаалдарындан тургузуп алган шиилерин бүгү бөлүүүн киржилгези-биле чонга көргүзүп берген: чамдыктары сценага ойнаан, өскелери чараштыр, парлаан программаларын садып таткан. Билеттер өртээ аар-даа бол, чыылган чон залга чык дола берген. Көргүзүгден кирген акшазын артистер Костромаже чорудун берген. Номчулга бажының тудун тургузуптарга, Биче театрның артистери Костромага чеде берген. Аңаа олар база каш-даа шиини үндүргеш, чыын алган акшазындан номчулга бажыңының чанында Островскийниң эң баштайгы улусчу театрын тургузарынга улуг түүнү үндүрүп берген.

Совет үеде ол номчулга бажыны биле театр аажок сайзырап өскен, ынчангаш тускай оран-савалар тудары аңаа негеттине берген. Биеэки Островский бажыңынга ойнаарактар театры турумчуй берген.

В. ПАШИН,
СЭТА-ның корр.

КОСТРОМА.

ЭРТЕ-БУРУНГУ, КЕЗЭЭДЕ ЧАЛЫЫ

(Кызыл шөл чаартынып турар)

Кызыл шөл. Моссоветте өске кудумчуларның, шөлдериң паспорттары-биле катай Кызыл шөлдүң № 1 паспортун шыгжап каан чыдар. Ында оон узунун, дооразын ниитизи-биле 69.512 дөрбелчин метр деп эйыткан. Техниктиг документилерге эң шын саннар херек. Ынчалза-даа саннар-биле бистиң чуртувустуң улуг төөгүлүг болуушкуннарының херечизи—Кызыл шөлдүң ужур-утказын көргүзери берге.

Байырлалдарда-даа, аңаа чымыштыг-даа үеде Кызыл шөл байырланчыг, улуг чаагай. Ам оон чаартылгазы, септелгези чоруп турар.

Маңаа тудугжулар май 10-да келген, ноябрьниң 1-ге чедир ажылдаарлар. Кызыл шөлдүң чаартылга, септелгези ноябрь 1-де доостур, ноябрь 7-де, мурнукузу-биле бир дөмей, маңаа парад болгаш ажылчы чоннарның демонстрациязы болур.

Каш чылдар бурунгаар тускай комиссия Кремльдиң бүгү байдалын өөренип көрген. Оон-оон төлевилел албан черлериниң, тудуг организацияларының, эртем-шинчилел черлериниң тускай эртемниглери Кремль бажыңнарын чаартырының, эде-кылыр, септээриниң төлевилелин ажылдап кылган.

Чурттуң кол шөлүнде дүнхүн дургузунда 1100 ажыг дашчылар, гранитчиктер, слесарьлар, шеверлекчилер шалыпчы ажылдап турар.

Кызыл шөлде Мавзолейниң оң, солагай талаларында аалчылар индирлерин чырык-куу өңнүг гранит-биле хылыр. Эрткен чылдың ноябрьга чедир солагай талакы индирлери чаартынган турган, ам оң талакы индирлерин гранит плиталар-биле монтажтаары дооступ турар.

Кремль ханалары биле индирлериң аразында акы-дуңма хөөрү бар. Ында үүс-үүс кызыл гвардейжи — ажылчыннары, матростары, интернационалчы-дайынчыларны хөөржүткен. Совет эрге-чагырга дээш демиселге тыныын берген маадырларны мөңгежиткен мемориалдыг комплексин бо черге тургузар.

Кремльдиң ханалары база чаартынар. Ажылчыннар элээн каш муң дөрбелчин метр шөлдүң салган туйбуларын хынап, чарлып, тиглеп берген туйбуларны чаа туйбулар-биле солуп, хана үс-үс чылларда бижыг турзун дээш, хос черлерже цементиин кудуп турар. Оон хзнаны шыктан камгалаар гидрофобтуг состав-биле дуглай чаар. Сөөлгү операция — «косметиктиг»— хананы чаңгыс аай өңнүг кылдыр тускай будук-биле будуур.

Кремльдиң дерт башнялары Кызыл шөлче үнген. Оларның ийизи— Сенатская биле Набатная башнялар чаартыны кылдынган. Шывыгазары болгаш чадалары солуттунган, шатрлары чаарттынган.

Мавзолей чанында болган Кремль ханаларын дургаар турар үзедыр өзе берген көк шивилерни тургаш, хоорайның өске парктарынче олуртуп таваан. Нальчик чанында питомниктен мөңгүннелчек аныяк шивилерни Москвага эккелгеш, Кремль ханаларын дургаар олурткан.

Үр үениң дургузунда даштар база эргижирей бээр. Шөлдү шыпкан даштарны каш чыл бурунгаар солаан. Ам оон үреи берген черлерин септеп турар.

Кызыл шөлдүң чаартылга, септелгезинде бүгү чурт киржип турар. Мавзолейни чаартырынга хереглээр кызыл, куукөк граниттеи, кара габбродан кылган блоктарны Украинадан эккелген. Кремльдиң ханазын кылыр улуг хемчээлдиг тускай бүдүн чартык миллион туйбуну Москва чанында Загорскиде заводка белеткээн. Эң белик шынарлыг дой-довуракты Латвияның хоолайлар кылыр «Лодеэ» деп заводунуң карьеринден Загорскиже көөртүп турар. Каасталгага ажыглаар аккыр чугай-дажын Крым облазындан эккелген, а кесүмээр базальттан кылган брустарны Карелиядан алган.

Кремльди болгаш Кызыл шөлдү чаартын, эде кылырының комплекстиг төлевилелин бир дугаарында тургустунган болгаш боттанып турар. Төөгүнүң болган архитектураның оң, солагай талаларында аалчылар индирлерин чырык-куу өңнүг гранит-биле хылыр. Эрткен чылдың ноябрьга чедир солагай талакы индирлери чаарттынган турган, ам оң талакы индирлерин гранит плиталар-биле монтажтаары дооступ турар.

Кремль ханалары биле индирлериң аразында акы-дуңма хөөрү бар. Ында үүс-үүс кызыл гвардейжи — ажылчыннары, матростары, интернационалчы-дайынчыларны хөөржүткен. Совет эрге-чагырга дээш демиселге тыныын берген маадырларны мөңгежиткен мемориалдыг комплексин бо черге тургузар.

Кремльдиң ханалары база чаартынар. Ажылчыннар элээн каш муң дөрбелчин метр шөлдүң салган туйбуларын хынап, чарлып, тиглеп берген туйбуларны чаа туйбулар-биле солуп, хана үс-үс чылларда бижыг турзун дээш, хос черлерже цементиин кудуп турар. Оон хзнаны шыктан камгалаар гидрофобтуг состав-биле дуглай чаар. Сөөлгү операция — «косметиктиг»— хананы чаңгыс аай өңнүг кылдыр тускай будук-биле будуур.

Кремльдиң дерт башнялары Кызыл шөлче үнген. Оларның ийизи— Сенатская биле Набатная башнялар чаартыны кылдынган. Шывыгазары болгаш чадалары солуттунган, шатрлары чаарттынган.

Мавзолей чанында болган Кремль ханаларын дургаар турар үзедыр өзе берген көк шивилерни тургаш, хоорайның өске парктарынче олуртуп таваан. Нальчик чанында питомниктен мөңгүннелчек аныяк шивилерни Москвага эккелгеш, Кремль ханаларын дургаар олурткан.

Үр үениң дургузунда даштар база эргижирей бээр. Шөлдү шыпкан даштарны каш чыл бурунгаар солаан. Ам оон үреи берген черлерин септеп турар.

Кызыл шөлдүң чаартылга, септелгезинде бүгү чурт киржип турар. Мавзолейни чаартырынга хереглээр кызыл, куукөк граниттеи, кара габбродан кылган блоктарны Украинадан эккелген. Кремльдиң ханазын кылыр улуг хемчээлдиг тускай бүдүн чартык миллион туйбуну Москва чанында Загорскиде заводка белеткээн. Эң белик шынарлыг дой-довуракты Латвияның хоолайлар кылыр «Лодеэ» деп заводунуң карьеринден Загорскиже көөртүп турар. Каасталгага ажыглаар аккыр чугай-дажын Крым облазындан эккелген, а кесүмээр базальттан кылган брустарны Карелиядан алган.

Кремльди болгаш Кызыл шөлдү чаартын, эде кылырының комплекстиг төлевилелин бир дугаарында тургустунган болгаш боттанып турар. Төөгүнүң болган архитектураның

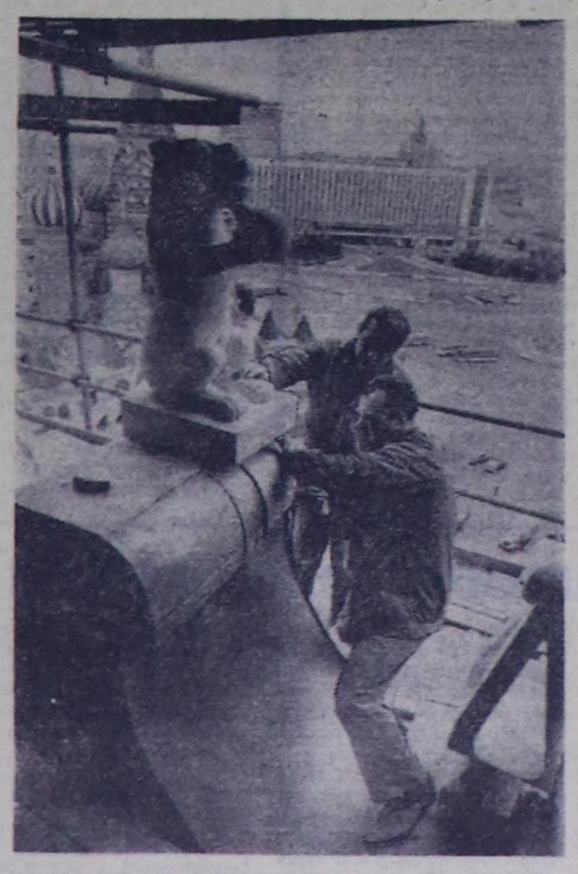

А. СТРОГАНОВ.

ЧУРУКТАРДА: Сенатская башня чаартылга ажылдарының соонда; Бүгү-эвилелдиң эртем-чаартылга бүдүүлүг комбинадының даш чонукчулары В. И. Борисов биле РСФСР-ниң алдарлыг тудугжузу В. В. Головин Спасская башнязында ажыл үезинде.

А. СТУЖИННИҢ фотолары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КАССА АЖЫЛЫНЫҢ ДҮРҮМҮН САГЫЫР

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүдүлелиниң доктаалы-биле бадылаан касса ажылын шын чорударының дүрүмүн республиканың чамдык бүдүрүлгелери, албан-организациялары, колхозтары сагывайн турар.

Бүдүрүлгелериң, организацияларның боттарының кассазынга акша-хөренгини чыырын болгаш чыгдынган акша-хөренгиден сонгаарлаттынмас хереглелдерге Күрбанкының тургускан чурумун болгаш хемчээлин барымдаалап чарыгдаарын, оон үндүрүп алган акшаны үүгле банкының көргени сорулгага ажыглаарын, тургускан хемчээлинден ашкан акша артыышкынын Күрбанкыга азы харылаа бүдүрүлгезинге дужаарын ол дүрүмде айыткан.

Бо чылдың ийиги кварталында чоруткан 51 хыналда үезинде Күрбанк ажылдакчылары 15 хажыдыышкынны илереткен. Хынаан организацияларның сезинде касса операциязын чорудар дугайында дүрүм чок. Хову-Аксының Культура бажыңында касса деттерин шуут кылып албаан. Көрүүнген нормадан ажыр чарзан акша-хөренгиниң ниити түңү 35 муң рубль. Чижээ, Тыванын күрүне филармониязы ажыл төлевиринге чарыыры-биле банкыдан алган 2017 рубльди бюллетеньнер акшазынга төлеп берген, 153 рубльди Хандырылга болгаш саарылга эргелеликге саазын туда садып алгаш төлээн. Тандының «Тиилелге» совхозу ажыл төлевиринге алган 1320 рубльди командировка болгаш ажыл-агый чарыгдалынга үндүрген. «Коммунизмниң хереги» колхоз банкыдан мүн ажыг акшаны алгаш база өскээр чарыгдаан.

Мындыг янзылыг хажыдыышкыннарны «Росторгодежда», «Текстильторг» баазалары, Садыг министерствозунуң садыг конторазы, Кызыл-Мажалыктың үс заводу, «Тыва даг-дүгү» комбинат, Бии-Хемниң белеткелдер конторазы база болдурган.

Күрбанк черлери үстүнде айыткан дүрүмге дүүштүр бүдүрүлге бүрүзүнге, оон-биле чопшаарежилге ёзугаар касса артыышкынының лимидин доктаадып турар. Ынчалзадаа ону хей коллективтер күүсетпейн турар. Акшаны лимитте доктаатканындан ажыр кассага арттырар чорук Бии-Хемниң «Саян» совхозунда, «Тыва даг-дүгү» комбинатта, Балгазын сельпозунда, Сут-Хөлдүң ажылчын кооперациязында бар.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчын хандырылга килдизи касса деттеринге демдеглелдер бижиринин чурумун үреп, ону көктевээн, таңма чок, удуртукчулар ат салбаан, шевергин эвес кадгалап турар.

Касса ажылының чурумун мынчаар үрээр чорук акша саарылгазын саададып, таарымча чок уржуктарга, оорлаашкынга, акшаны соора ажыглаар чоруккa чедирер. Сан-хөөнүн байдалын баксырадыр, санажылганы ой-шаанда кылырын бергедедир дээрзин утпаза чогуур.

Е. МАЛОФЕЕВА,

республиканың Күрбанк конторазының акша саарылгазының килдизиниң начальниги.

Редакторнуң оралакчызы М. Н. СМИРНОВА

КИНО

СЕНТЯБРЬ 29-ТА

«НАПЫРАЛ»: **«Скрипканы эгиткеш»** 13.00, 15.30, (Хроника залыгга) **«Чааннар —мээң өңнүктерим»** (1-ги, 2-ги сериялары) 9.45, 12.30, 15.15, 18.50, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: **Киночыынды** 9.35, **«Чажыт хоорай»** 11.05, 12.45, 14.25, **«Универсиада бис»** 16.05 (Хроника залыгга) **«Амыдыралдың хүн бүрүзү»** 17.05, 18.55, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Хоорай кырында күштар»** 11.00, **«Маккенаның алдыны»** (1-ги, 2-ги сериялары) 12.30, 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Сапыктыг моортайның чаа ужуралдары»** 13.00, **«Элезиниг уургайларның генералдары»** 14.40, 16.30, 18.20, 20.10 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» Культура бажыңы: **«Витя, Маша болгаш далайның чадаг шерининиң дугайында»** 12.00, **«Соцгу ие»** 18.00, 20.00 шактарда.

СЕНТЯБРЬ 30-ДЕ

«НАПЫРАЛ»: **«Үүгле «кырганнар» тулчуп турарлар»** 9.45, 11.30, 10.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: **Киночыынды** 10.25, **«Москва—Кассиопея»** 8.45, 14.40, 16.20 **«Чааннар — мээң өңнүктерим»** (1-ги, 2-ги сериялары) 11.55, 18.00, 20.45 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Чажыт хоорай»** 15.00, **«Маккенаның алдыны»** (1-ги, 2-ги сериялары) 16.30, 19.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК»: Культура бажыңы: **«Элезиниг уургайларның генералдары»** 18.00, 20.00 шактарда.

«Известияның» шаңналы дээш

Москвада «Известия» солуунуң шаңналы» дээш маргылдаа эгелээн. Ында ССРЭ-ниң, Чехословакияның, Швецияның болгаш Финляндияның командалары киржип турар. Европаның эң шыырак дээн хоккей командалары сезон иштинде бот-боттарының аразынга алды катап (үш катап бодунуң шөлүнге болгаш үш удаа өске команданың шөлүнге) ужуражыр.

ССРЭ биле Финляндияның шилиндек командаларының аразынга баштайгы оюнга совет спортчулар 8:1 саныг тиилээн.

ЧУРУКТА: оюн үезинде. Фин вратарь Йорма Валтонен биле Александр Якушев.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КАРПОВ МУРНААН—САН 2:0

МОСКВА. (СЭТА). Хөл-шыдыразының делегей чемпионуубиле ойнаар эрге дээш маргылдааның аллыгы салыы 31-ги коште Корчнойнуң уттурганыбиле доозулган.

Ам саан 2:0 болуп, Карпов мурнап турар. Маргылдааның өске дорт салыы хайым болуп доозулганы билдингир болгай.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 29-ТА

КЫЗЫЛДАН

10.00—Уругларга. Мультфильм.
10.20—Школачыларга. **«Ура! Бисте каникулдар!»** Уран-чечен фильм.
11.30—**«Аныяк ленинчилер».** Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы.
12.05—Медээлер.
12.10—Өңнүг телекөргүзүг. **«Ындыг азы өске бе?».** Театржыткан көргүзүг.
12.40—**«Совет Эвилелиге бараан бооп тур мен!».**
13.40—**«Музыкалыг киоск».**
14.10—Өңнүг телекөргүзүг. **«Бүгүн—Машина тудугжуларының хүнү».** ССРЭ-ниң Күрпланының даргазының оралакчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Н. Слюньковтуң чугаазы.
14.25—Өңнүг телекөргүзүг. **«Кино аян-чоруктарының клуву»**
15.25—П. И. Чайковский аттыг Бүгү-делегей конкурзунуң лауреады А. Гаврилов ойнап тур.
15.45—**«Делегей панорамазы».**
16.20—16.30—Чапсар.
16.30—**«Өзүмнер».** Уран-чечен фильм.
18.00—**«Ye».** Информастыг программа.
18.30—**Гандбол.** Эр улус. Балтиканың кубогу. **ССРЭ** болгаш **ГДР**-ниң чыыды командалары.
19.00—Машина тудугжуларының чагыын ёзугаар концерт.
20.15—**«Чогаалчы Николай Островский».** Төрүттүнгеннеден бээр 70 чыл болганынга.
21.00—Өңнүг телекөргүзүг. **«Океаниың хөөлери».** Документалдыг телефильм.
21.20—21.30—Москваның даштыкы залчылары.
21.45—Өңнүг телекөргүзүг. **«Литература чогаалдарын экранчыдары». «Шуурган».** Уран-чечен фильм.
23.00—**«Ye».** Информастыг программа.
23.30—00.30—Өңнүг телекөргүзүг. **«Силерниң саналыңар».**

СЕНТЯБРЬ 30-ДЕ

17.30—Школачыларга. **«Шуптула чүве амыр эвес».** Телефильм.
18.35—**«Малышок».** Дамчыдылга.
19.05—Уругларга. **Мультфильм.**
19.15—Телемедээлер.
19.30—**«Автопортрет».** Телефильм.
20.00—Шоодулуг тележурнал **«Телетен».**
20.15—Кыска фильм.
20.25—Телемедээлер.
20.35—**«Тыва улустуң музыка культуразы».** Дамчыдылга.
21.00—**«Күскү аялгалар».** Көргүзүглүг киноочерк.
21.15—Чарлалдар, реклама.
21.20—**«Бодунуу».** Уран-чечен фильм.
22.45—23.00—Телеконцерт.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Бызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24—63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизигин 23-54, кадрэ ажылагый килдизинин 21-47, үлегүүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдүлелиниң Нөм үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Бызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1).

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТИРАЖЫ 16056. ЧАГЫГ № 253.

ТС—00760.